

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістр
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

за темою:

Державне регулювання в сфері підприємницької діяльності

Виконала: студентка
групи ПУ23-1зм
Спеціальність 281
«Публічне управління та
адміністрування»
Миргородська Аліна Олегівна

Керівник:
Кандидат наук з державного управління
Доцент Ковальов Віктор Георгійович

Рецензент _____
(місце роботи)

(посада)

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2024
АНОТАЦІЯ

Миргородська А. О. Державне регулювання в сфері підприємницької діяльності.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

Метою магістерської роботи є дослідження особливостей державного регулювання підприємницької діяльності.

В роботі розглядається визначення регуляторної політики як комплексу заходів держави, спрямованих на регулювання та контроль підприємницької діяльності з урахуванням правових норм і інтересів економічних суб'єктів. Досліджуються інструменти, які держава використовує для регулювання підприємництва, включаючи фінансові та нормативно-правові методи впливу на економічну діяльність суб'єктів господарювання. Також в роботі зосереджено увагу на принципах, за якими здійснюється державне регулювання підприємницької діяльності, а також на формах адміністративно-правового впливу для забезпечення ефективної регуляторної політики, розглядаються механізми фінансової підтримки підприємств з боку держави через податкові пільги, субсидії та інші фіскальні інструменти. Також описуються способи підтримки бізнесу через нефінансові інструменти, такі як регулювання правових норм, стимулювання інвестицій та забезпечення стабільних економічних умов. Аналізуються міжнародні практики регулювання підприємницької діяльності, а також їх застосування в контексті підтримки економічного розвитку в інших країнах. Визначаються можливі напрямки покращення державної регуляторної політики на основі аналізу зарубіжного досвіду, зокрема у контексті адаптації до умов національного ринку.

Ключові слова: державне регулювання, підприємництво, господарська діяльність, фіскальні, нефіскальні, дотація, пільги, субсидія.

SUMMARY

Myrgorodska A. O. State Regulation in the Sphere of Entrepreneurial Activity.

Qualification work for the Master's degree in the specialty 281 «Public Administration and Management». University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The purpose of the master's thesis is to study the theoretical foundations of state regulation and control of tax debt and practical aspects of their improvement in Ukraine.

In this work the essence-meaningful filling of the concepts in the field of public administration of tax debt, the tasks and functions of fiscal authorities in the field of public administration of tax debt and the peculiarities of the mechanisms of regulation and control in the system of state tax debt management in Ukraine are explored. The current state of the state tax debt management in Ukraine, the effectiveness of instruments of state regulation and control of tax debt and the effectiveness of state regulation and control of tax debt at the regional level are analyzed. According to the results of the study, the main directions of improvement of the mechanisms of state regulation and control of tax debt in the context of the implementation of fiscal policy of Ukraine are determined. The ways of development of tools and components of the mechanism of state tax debt management and improvement of their institutional support on the basis of adaptation of European experience are proposed.

Key words: mechanisms of state administration, tax debt, mechanisms of tax debt management, state regulation of tax debts, control, fiscal policy of the state.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	10
1.1. Поняття та правова основа регуляторної політики держави.....	10
1.2. Засоби державного регулювання господарської (підприємницької) діяльності.....	21
1.3. Принципи та форми адміністративно-правового забезпечення державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності.....	28
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	34
2.1. Фіскальні засоби державної підтримки господарюючих суб'єктів.....	34
2.2. Нефіскальні засоби підтримки суб'єктів господарювання.....	39
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ.....	46
3.1. Зарубіжний досвід державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності.....	46
3.2. Перспективи удосконалення державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності.....	54
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БК України – Бюджетний кодекс України;

ГК України – Господарський кодекс України;

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення;

ОРВ – оцінка регуляторного впливу;

ПК України – Податковий кодекс України.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. 24 лютого 2022 року в Україні було запроваджено правовий режим воєнного стану внаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україну. З цього часу зазнають змін фактично всі суспільні відносини в державі. Не стала винятком і сфера підприємницької (господарської) діяльності, оскільки діяльність суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану суттєво відрізняється від часів, коли не було воєнного стану. Тому питання державного регулювання підприємницької діяльності становиться дійсно актуальною темою сучасного публічного управління і адміністрування.

Актуальність дослідження державного регулювання в сфері підприємницької діяльності обумовлена зростанням ролі держави у створенні сприятливих умов для розвитку бізнесу, забезпеченні економічної стабільності та захисту інтересів суспільства. Ефективне державне регулювання сприяє формуванню прозорих правил гри на ринку, запобігає монополізації та забезпечує справедливу конкуренцію між суб'єктами господарювання. У сучасних умовах підприємництво виступає ключовим фактором економічного зростання та джерелом створення робочих місць, що підвищує значущість контролю з боку держави над діяльністю суб'єктів господарювання.

Разом з тим, потрібно зазначити, що особливого значення набуває питання державного регулювання під час воєнного стану, коли економічна система країни зазнає надзвичайних викликів. Тому, цілком закономірно, що в умовах воєнного стану уряд вдається до запровадження спеціальних правових режимів, спрямованих на підтримку критично важливих галузей, забезпечення обороноздатності та захист інтересів національної безпеки. Підприємницька діяльність у цей період часто підпадає під додаткові обмеження або навпаки отримує особливі стимули та пільги, що має на меті

мінімізацію негативних наслідків для економіки та підтримку життєдіяльності суспільства.

Все ж таки, потрібно зазначити, що сучасний етап розвитку підприємницького середовища супроводжується глобальними економічними потрясіннями та регіональними конфліктами, що вимагає адаптації механізмів державного регулювання до нових реалій. Пандемічні кризи, воєнні дії та санкційні обмеження створюють непередбачувані умови для ведення бізнесу, що підштовхує державу до прийняття оперативних та гнучких рішень у сфері регулювання. Ефективне управління такими процесами є основою для збереження економічної стійкості та забезпечення стратегічних інтересів країни.

Державне регулювання підприємницької діяльності також спрямоване на адаптацію законодавства до європейських стандартів, що є важливим етапом євроінтеграційних процесів. Прозорість правил, вдосконалення процедур ліцензування та спрощення адміністративних бар'єрів є важливими факторами підвищення інвестиційної привабливості та покращення умов для розвитку бізнесу. У цьому контексті значення державного регулювання зростає з огляду на необхідність гармонізації національного законодавства із нормами Європейського Союзу.

Таким чином, в будь-якому випадку, зважаючи на наведене вище, можна стверджувати, що державне регулювання у сфері підприємницької діяльності є необхідною умовою сталого розвитку економіки, гарантією підтримки суспільних інтересів та забезпечення національної безпеки. В умовах воєнного стану роль державного регулювання набуває особливої актуальності, оскільки від здатності держави оперативно реагувати на виклики залежить не лише економічна стабільність, а й суверенітет та незалежність країни.

Варто зазначити, що державне регулювання у сфері підприємницької діяльності є предметом наукових досліджень великої кількості вчених. Так, зокрема, дану проблематику досліджувала низка вчених, серед яких Бантон

В. Д., Битяк Ю. П., Верховод О. М., Грицаєнко Л. Р., Занфіров В. А., Клименко О. В., Колупаєва І. В., Коротенко Н. П., Кочин В. В., Кравцова Т. М., Кулик С. М., Ляшенко В. І., Петруненко Я. В., Погрібняк М. А., Сергійко О. В., Сідельникова Л. П., Харківська К. В., Шевердіна О. В., Шпаков В. В., Щербина В. С. та багато інших науковців. Однак, незважаючи на дослідження вищезазначених науковців, вважаємо, що аналіз методів та інструментів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності є надзвичайно важливим для наукових досліджень та практичної діяльності у сфері економіки та права. А тому наукові дослідження в даній сфері є актуальними і в сучасних умовах.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб дослідити сутність та особливості державного регулювання підприємницької діяльності.

Для виконання вказаної мети необхідно виконати наступні дослідницькі завдання:

- визначити поняття та правова основа регуляторної політики держави;
- дослідити засоби державного регулювання господарської (підприємницької) діяльності;
- проаналізувати принципи та форми адміністративно-правового забезпечення державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності;
- дослідити фіскальні засоби державної підтримки господарюючих суб'єктів;
- охарактеризувати нефіскальні засоби підтримки суб'єктів господарювання;
- дослідити зарубіжний досвід державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності;
- визначити перспективи удосконалення державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які формуються в процесі здійснення державного регулювання підприємницької діяльності.

Предметом дослідження є державне регулювання в сфері підприємницької діяльності

Методи дослідження. При виконанні дипломної роботи бакалавра було використано такі методи, як: фактографічний метод, метод аналізу й синтезу, метод історичного і нормативно-правового аналізу, пошуковий метод, описовий метод, формально-логічний, системно-структурний методи тощо.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *уточнено* визначення понять: «державна регуляторна політика», «засоби державного регулювання господарської (підприємницької) діяльності», «принципи регуляторної політики», «фіскальні засоби державної підтримки господарюючих суб'єктів», «нефіскальні засоби підтримки суб'єктів господарювання»;

- *рекомендовано* застосувати досвід Італії, Іспанії, Швеції, Польщі, Угорщини, Литви, Латвії, Естонії та Сінгапуру для удосконалення системи державного регулювання підприємницької діяльності;

- *запропоновано* удосконалити положення законодавства України, яке регулює фіскальні та нефіскальні засоби підтримки суб'єктів господарювання;

- *дістало подальшого розвитку* вчення про державне регулювання у сфері підприємницької діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що запропоновані у роботі висновки, узагальнення і пропозиції можуть бути використані:

- *в науковій діяльності* – під час проведення науково-практичних конференцій, круглих столів, семінарів, симпозіумів;

- *в правозастосовній діяльності* – під час удосконалення законодавства, яке стосується державного регулювання у сфері підприємницької діяльності;

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, які включають в себе сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел (68 найменувань). Загальний обсяг дипломної роботи бакалавра становить 72 сторінки, з яких основного тексту 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття та правова основа регуляторної політики держави

Регуляторна політика держави є своєрідним соціальним явищем, що виникло у пострадянських суспільствах у зв'язку зі зміною господарської системи та переходом до ринкової економіки за умов визнання та забезпечення права кожного на підприємницьку діяльність. У період повного домінування державної власності на засоби виробництва це явище не мало підстав для існування, оскільки державна політика ґрунтувалася на правовій охороні державної власності, а приватна власність була поза законом. При цьому, регуляторна політика держави є одним із ключових інструментів забезпечення правопорядку та ефективності господарських відносин у суспільстві. Вона охоплює сукупність правових, організаційних та економічних заходів, спрямованих на створення сприятливого середовища для розвитку підприємництва та забезпечення збалансованого економічного зростання [1, с. 30].

Забезпечення прав і свобод людини, а також соціальний, правовий та економічний захист громадян є одними з ключових завдань держави, як це визначено Основним Законом нашої країни. Права та свободи людини й гарантії їх дотримання визначають суть та спрямованість державної політики, а їх захист та реалізація – це один із основних обов'язків держави. Враховуючи, що ефективна реалізація права на підприємницьку діяльність багато в чому залежить від державної політики, яка охоплює цілісну систему цілей і завдань у сфері господарювання, виникає необхідність у чіткому визначенні поняття державної регуляторної політики [2, с. 24]. Тому в рамках дослідження в першу чергу потрібно визначити поняття та сутність державної регуляторної політики, оскільки в науці існує низка підходів до

трактування державної регуляторної політики, що призводить до наукових дискусій.

Варто зазначити, що державну регуляторну політику дослідники розглядають як з правової, так і з економічної та адміністративно-управлінської точок зору.

Зокрема, М. А. Погрібняк трактує державну регуляторну політику як «напрямок державної політики, спрямований на покращення якості державного управління та місцевого самоврядування у сфері господарської діяльності шляхом законодавчого регулювання процедур підготовки, прийняття, відстеження ефективності та перегляду регуляторних актів у цій сфері. Учений пропонує орієнтуватися на такі складові регуляторної політики, визначені Єврокомісією: якісне регулювання, запровадження політики аналізу регуляторного впливу, обов'язковий аналіз регуляторного впливу, розгляд альтернатив, наявність нормативних документів для підготовки аналізу, створення координаційного органу для аналізу впливу, часткове консультування з цього питання, формалізація процедур консультацій, проведення безпосередніх консультацій із зацікавленими сторонами, оцінка впливу на малі підприємства та надання преференцій для суб'єктів малого і середнього підприємництва» [3, с. 7].

В свою чергу, звернімо увагу, що С. М. Кулик розглядає державну регуляторну політику «через призму підтримки малого підприємництва, визначаючи її як заплановану програму реалізації стратегічних і поточних цілей, цінностей та дій органів влади щодо координації та регулювання розвитку малого підприємництва» [4, с. 9]. Такий підхід є досить актуальним з огляду на його підприємницьку спрямованість.

Водночас В. А. Занфіров пропонує визначати державну регуляторну політику як набір методичних впливів різного типу (заборони і дозволи, примус і заохочення, покарання і винагороди, стимулювання і стримування, зацікавлення і обмеження) [5, с. 8]. Однак, при цьому дослідник аналізує

державну регуляторну політику переважно у контексті розвитку регіонів, а не всієї держави.

В свою чергу, потрібно зазначити, що В. І. Ляшенко у своїх дослідженнях державної регуляторної політики зазначає, що державна регуляторна політика – це один із напрямів державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання взаємовідносин між суб'єктами підприємницької діяльності, а також адміністративних відносин між регуляторними органами, іншими органами влади та суб'єктами малого підприємництва. Основна мета такої політики полягає у запобіганні прийняттю економічно необґрунтованих та неефективних регуляторних актів, зменшенні втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усуненні перешкод для розвитку легальної господарської діяльності [6, с. 12].

В свою чергу, інша дослідниця І. В. Колупаєва підкреслює, що державна регуляторна політика – «це напрямок державної політики, що поєднує правове та економічне регулювання взаємовідносин між суб'єктами підприємницької діяльності, а також адміністративних і економічних відносин між регуляторними органами та іншими суб'єктами підприємництва. При цьому, вказана дослідниця наголошує, що основними завданнями цієї політики є запобігання прийняттю економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у господарську діяльність та використання податкових інструментів як основного механізму державного регулювання. Такі дії спрямовані на стимулювання легальної господарської діяльності та детінізацію бізнесу» [7, с. 102].

Таким чином, проаналізувавши основні визначення державної регуляторної політики, запропоновані науковцями, О. В. Шевердіна дійшла висновку, що «вони не є вичерпними, оскільки кожне з них висвітлює лише окремі аспекти та елементи державної регуляторної політики. За її словами,

такі визначення не дають цілісного розуміння правової природи цієї категорії та не відображають концептуального підходу до її аналізу [8, с. 145].

Проте, на сьогодні визначення поняття «державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» закріплено у статті 1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Відповідно до цієї норми, «державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності являє собою напрямок державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин і адміністративних відносин між регуляторними органами, іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання. Основними завданнями цієї політики є запобігання прийняттю економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у господарську діяльність суб'єктів господарювання та усунення бар'єрів для розвитку господарської діяльності, що реалізується в межах, порядку та способами, визначеними Конституцією України» [9].

Згідно з цим Законом, «регуляторна політика здійснюється шляхом регуляторної діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань і територіальних громад. Таким чином, регуляторна політика виступає своєрідною формою (хоча й опосередкованою) реалізації існуючої державної влади у сфері господарської діяльності. Вона проявляється через професійну діяльність певних категорій осіб у процесі правотворення, державного регулювання економіки тощо. Це фактично процес формування державою ідей, цілей, принципів і програм розвитку підприємницької діяльності в усіх галузях економіки на основі права та його принципів, зокрема верховенства права» [10, с. 17].

Відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», її основою є поняття «регуляторний акт» – нормативно-правовий акт, який повністю або частково спрямований на врегулювання господарських та адміністративних відносин між органами державної влади та суб'єктами господарювання. Регуляторний

акт – це офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженим органом у встановленій формі та відповідно до затвердженої процедури, який регулює суспільно-економічні відносини через встановлення правил поведінки для учасників цих відносин [9].

Ефективність регуляторного акта залежить від його відповідності соціальним потребам. Водночас державне регулювання господарської діяльності повинно бути цілеспрямованим і сприяти стабільності соціально-економічних процесів у державі, зокрема у сфері господарської діяльності. Державна політика має забезпечувати розвиток цієї системи як єдиного цілого. На думку дослідників, «основною метою діяльності держави, відповідно до Конституції України, є забезпечення прав і свобод людини та створення гідних умов для її життя. У контексті реалізації прав і свобод кожної людини, держава має врівноважувати інтереси окремих громадян та суспільства загалом, використовуючи правові засоби для примирення протиріч між приватними та суспільними інтересами. Основним результатом діяльності державного апарату є досягнення загального блага, що також позначилося на формуванні концепції державного регулювання господарської діяльності» [11, с. 59-60].

На думку Т. М. Кравцової, «єдина державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності має створювати умови для динамічного економічного розвитку країни шляхом захисту права громадян на підприємницьку діяльність та запровадження дієвих механізмів державного регулювання у сфері господарювання. Для досягнення цієї мети правові норми держави повинні стимулювати, підтримувати та захищати вітчизняних товаровиробників» [12, с. 377-378].

Для розуміння сутності державної регуляторної політики потрібно визначити її сутнісні ознаки.

Регуляторна політика держави має низку характерних ознак, які дозволяють визначити її сутність, мету та механізми реалізації. Ці ознаки відображають специфіку державного впливу на господарську діяльність та

спрямованість на забезпечення балансу інтересів держави, бізнесу та суспільства [13, с. 105]. Основні ознаки регуляторної політики держави такі:

1. Нормативно-правова визначеність. Регуляторна політика має чітке законодавче підґрунтя, яке визначається нормативно-правовими актами, такими як: Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»; Господарський кодекс України; Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності»; Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності». Наявність нормативного регулювання забезпечує єдність підходів до формування та реалізації регуляторної політики, а також визначає порядок ухвалення та перегляду регуляторних актів.

2. Спрямованість на досягнення публічних інтересів. Головною метою регуляторної політики є забезпечення публічних інтересів, таких як: сприяння економічному розвитку; стимулювання підприємницької діяльності; забезпечення прозорих і чесних правил для ведення бізнесу; підвищення якості та безпеки товарів і послуг; захист прав споживачів. Регуляторна політика має забезпечувати баланс між приватними інтересами підприємців та суспільними інтересами громадян.

3. Прозорість та публічність процесу формування регуляторних актів. Процес підготовки та прийняття регуляторних актів відбувається відкрито та із залученням громадськості. Перед прийняттям регуляторних актів проводяться: громадські обговорення – публічні консультації із суб'єктами підприємництва та громадськістю; інформування громадськості – публікація проектів регуляторних актів на офіційних сайтах органів влади для ознайомлення та подання зауважень і пропозицій; прозорість дозволяє уникати прийняття економічно необґрунтованих рішень та посилює громадський контроль над діяльністю органів державної влади.

4. Запобігання надмірному втручанню держави в діяльність підприємств. Регуляторна політика спрямована на те, щоб уникнути зайвого державного контролю та створення необґрунтованих обмежень для

підприємницької діяльності. Основні заходи, спрямовані на досягнення цієї мети, включають: зменшення адміністративного навантаження на бізнес; скорочення кількості документів і дозволів для підприємницької діяльності; спрощення процедур ліцензування та дозвільної системи; зниження кількості та обсягу перевірок підприємств. Це дозволяє створювати більш сприятливі умови для ведення бізнесу та знижує ризики корупції.

5. Обґрунтованість і системність регуляторних рішень. Кожне рішення в рамках регуляторної політики повинно базуватися на попередньому аналізі його доцільності та впливу на підприємницьку діяльність. Для цього проводиться: оцінка регуляторного впливу (далі – ОРВ) – аналіз витрат, вигод та наслідків прийняття нового регуляторного акту; моніторинг та перегляд чинних регуляторних актів – аналіз ефективності вже ухвалених актів та внесення до них змін у разі необхідності. Такий підхід забезпечує прийняття лише тих рішень, які мають позитивний економічний ефект і сприяють розвитку бізнесу.

6. Спрямованість на детінізацію економіки. Державна регуляторна політика спрямована на виведення бізнесу з тіні шляхом створення умов, які спонукають підприємців працювати легально. Основні заходи для детінізації економіки включають: спрощення дозвільних процедур; створення прозорих і зрозумілих правил для ведення бізнесу; усунення корупційних ризиків у відносинах між бізнесом та державними органами. Це дозволяє збільшити надходження до державного бюджету та створити рівні умови для всіх суб'єктів господарювання.

7. Гнучкість та адаптивність. Регуляторна політика має здатність змінюватися відповідно до змін у зовнішньому середовищі, соціально-економічних умовах та вимогах часу. Для цього передбачена можливість перегляду та скасування застарілих або неефективних регуляторних актів. Адаптивність регуляторної політики дозволяє ефективніше реагувати на економічні кризи, пандемії та інші форс-мажорні обставини.

8. Відповідальність та підзвітність. Органи, що здійснюють регуляторну політику, зобов'язані звітувати перед громадськістю та контролюючими органами щодо результатів своєї діяльності. Вони несуть відповідальність за прийняття економічно недоцільних рішень та порушення норм законодавства.

9. Орієнтація на розвиток підприємницького середовища. Головною метою регуляторної політики є сприяння розвитку підприємницької діяльності, зменшення адміністративних бар'єрів та створення сприятливого інвестиційного клімату. Це включає: запровадження механізмів підтримки малого та середнього бізнесу; стимулювання інноваційної діяльності та стартапів; спрощення доступу до фінансових ресурсів та кредитування бізнесу [14, с. 190-191].

Ознаки регуляторної політики держави відображають її сутність, принципи та механізми реалізації. Основними ознаками є нормативно-правова визначеність, прозорість, спрямованість на публічний інтерес, обґрунтованість, пропорційність та відповідальність. Її реалізація сприяє розвитку підприємницького середовища, створенню сприятливих умов для ведення бізнесу, детінізації економіки та збалансованому розвитку господарської діяльності [15, с. 105].

Визначивши поняття та основні ознаки державної регуляторної політики потрібно проаналізувати її правову основу, тобто визначити ті нормативні акти, які регулюють відповідні відносини.

Нормативно-правові акти, що регулюють державну регуляторну політику у сфері підприємницької діяльності є різноманітними. В загальних рисах визначимо основні з них.

Правова основа державної регуляторної політики:

- Конституція України. Стаття 42 Конституції України гарантує право на підприємницьку діяльність та визначає обов'язок держави забезпечувати захист конкуренції у підприємницькій діяльності, а стаття 13 Конституції

України визначає, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання [16];

- Господарський кодекс України (далі – ГК України). Розділ II ГК України «Основи господарської діяльності» – визначає основи регулювання господарської діяльності, встановлює принципи підприємницької діяльності та роль держави у її регулюванні, стаття 4 ГК України – визначає основи державного регулювання у сфері господарської діяльності [17];

- Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Це основоположний акт, який визначає мету, принципи, завдання та механізми реалізації регуляторної політики. Визначає поняття «регуляторний акт» та процедуру його прийняття та перегляду, встановлює обов'язковість аналізу регуляторного впливу та проведення консультацій із зацікавленими сторонами [9];

- Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Даний нормативний акт визначає порядок ліцензування окремих видів підприємницької діяльності, регулює процедуру отримання та скасування ліцензій [18];

- Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності». Даний Закон регулює відносини, пов'язані із видачею документів дозвільного характеру для провадження господарської діяльності, спрямований на зменшення адміністративних бар'єрів для бізнесу та спрощення дозвільних процедур [19];

- Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». Вищезазначений нормативний акт визначає порядок здійснення державного контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів господарювання. Крім того даний Закон встановлює основи проведення планових і позапланових перевірок, права та обов'язки контролюючих органів та підприємств [20];

- Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Цей кодекс встановлює адміністративну відповідальність за

порушення вимог регуляторної політики та правил підприємницької діяльності [21];

- Податковий кодекс України (далі – ПК України). Слід зазначити, що ПК України визначає правила та процедури оподаткування підприємницької діяльності. Крім того ПК України містить положення, що впливають на регуляторну політику в частині стимулювання розвитку підприємництва через податкові механізми [22];

- Бюджетний кодекс України (далі – БК України). БК України визначає механізми фінансування заходів, пов'язаних із державною регуляторною політикою. Крім того даний кодекс впливає на порядок фінансування органів, що здійснюють регуляторну політику [23];

- нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, а саме Постанови Кабінету Міністрів України щодо затвердження правил розробки та затвердження регуляторних актів; Порядок проведення аналізу регуляторного впливу – визначає механізм оцінки впливу регуляторних актів на підприємницьке середовище;

- нормативні акти органів місцевого самоврядування. Місцеві органи влади мають право приймати регуляторні акти у межах своїх повноважень. Органи місцевого самоврядування затверджують правила торгівлі, положення про використання комунальної власності тощо.

- накази міністерств та центральних органів виконавчої влади. Відомчі акти, якими затверджуються правила ведення окремих видів діяльності, здійснення контролю та нагляду, видачі дозволів, ліцензій тощо;

- міжнародні угоди та нормативно-правові акти Європейського Союзу (у контексті євроінтеграції). Так, наприклад, Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає імплементацію норм ЄС у сфері державного регулювання підприємницької діяльності;

- Положення та інструкції Державної регуляторної служби України, наприклад, рішення та інструкції Державної регуляторної служби щодо порядку підготовки, ухвалення та моніторингу регуляторних актів.

- інші нормативно-правові акти. Це наприклад, акти Національного банку України, які регулюють банківську діяльність, фінансовий моніторинг та доступ до фінансових послуг для суб'єктів підприємництва, акти Державної податкової служби та Державної митної служби, які впливають на підприємницьку діяльність через механізми оподаткування та митного регулювання [24, с. 190].

Отже, державна регуляторна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, спрямована на формування, прийняття, впровадження та моніторинг регуляторних актів, з метою забезпечення прозорих, ефективних та економічно обґрунтованих умов здійснення господарської діяльності. Основною метою державної регуляторної політики є створення сприятливого правового середовища для розвитку підприємництва, забезпечення балансу інтересів держави, бізнесу та суспільства, а також зменшення надмірного втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання. Ця політика спрямована на вирішення конкретних соціально-економічних завдань, які виникають у зв'язку з актуальними потребами суспільства та необхідністю забезпечення економічної рівноваги та безпеки держави. Нормативна база регуляторної політики держави у сфері підприємницької діяльності є складною та багаторівневою. Основу цієї системи становлять Конституція України, спеціальні закони, підзаконні акти Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, а також акти органів місцевого самоврядування. Основним нормативно-правовим актом, що визначає засади регуляторної політики в Україні, є Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». У цьому законі зазначається, що регуляторна політика реалізується шляхом прийняття та впровадження нормативно-правових актів, які мають безпосередній вплив на діяльність суб'єктів господарювання. Крім того, застосовуються положення Господарського кодексу України, Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», Закону України «Про

дозвільну систему у сфері господарської діяльності» та інших нормативних актів, що регулюють підприємницьку діяльність. Така система забезпечує правову визначеність, прозорість і передбачуваність умов ведення підприємницької діяльності, що сприяє розвитку національної економіки та підвищенню інвестиційної привабливості України.

1.2. Засоби державного регулювання господарської (підприємницької) діяльності

Для реалізації економічної політики та виконання цільових економічних, соціальних та інших програм розвитку держава використовує різноманітні засоби та механізми регулювання господарської діяльності [25]. У зв'язку з цим важливо проаналізувати та визначити основні засоби державного регулювання господарської діяльності, оскільки саме вони є ключовими інструментами регулювання відносин у сфері господарської (підприємницької) діяльності.

Варто зазначити, що частина 2 статті 12 ГК України містить лише перелік основних засобів державного регулювання господарської діяльності. Проте, незважаючи на ключову роль цих засобів і механізмів, законодавче визначення поняття «засоби державного регулювання» відсутнє, що можна вважати значним недоліком нормативної бази [17]. Тому, у зв'язку з цим науковці намагаються заповнити цю прогалину, пропонуючи власні визначення.

Зокрема, Д. М. Притика «пропонує трактувати засоби державного регулювання господарської діяльності як сукупність методів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання» [26, с. 63].

Водночас В. С. Щербина «визначає ці засоби як встановлені законом економічні, організаційні та правові інструменти (знаряддя), що застосовуються державою в особі уповноважених органів для регулювання діяльності суб'єктів господарювання» [27, с. 37].

Таким чином, зважаючи на зазначені підходи, можна зробити висновок, що засоби державного регулювання господарської діяльності – це сукупність визначених законом економічних, організаційних та правових інструментів, що використовуються державою через уповноважені органи для регулювання діяльності суб'єктів господарювання.

Законодавець у частині 2 статті 12 ГК України закріпив основні засоби державного регулювання господарської діяльності, а саме:

- державне замовлення;
- ліцензування, патентування та квотування;
- технічне регулювання;
- застосування нормативів та лімітів;
- регулювання цін і тарифів;
- надання інвестиційних, податкових та інших пільг;
- надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [17].

Так, наприклад, державне замовлення є важливим інструментом для стимулювання виробництва товарів та послуг, необхідних для задоволення потреб суспільства. Законодавець передбачає, що держава має право визначати замовлення на конкретні роботи або послуги, що сприяють розвитку національної економіки. Це також може включати закупівлі для забезпечення національної безпеки, обороноздатності та інших пріоритетних напрямів.

В свою чергу, ліцензування, патентування та квотування є також важливим засобом в регулюванні підприємницької діяльності. Ліцензування є процедурою, що дозволяє державі регулювати види діяльності, які можуть здійснюватися лише після отримання відповідного дозволу. Патентування забезпечує захист інтелектуальної власності та стимулює інноваційний розвиток. Квотування визначає обмеження на кількість товарів або послуг, які можуть бути вироблені або імпортовані, що допомагає регулювати ринок та захищати національних виробників [28, с. 159].

Технічне регулювання встановлює вимоги до якості та безпеки продукції, а також до процесів виробництва та її обігу. Законодавець визначає технічні стандарти, які повинні відповідати вимогам екологічної та споживчої безпеки. Це забезпечує якості товарів та послуг, а також дозволяє захистити здоров'я громадян та навколишнє середовище [29, с. 107].

Нормативи та ліміти застосовуються для встановлення обмежень щодо обсягів виробництва, споживання природних ресурсів та використання екологічно небезпечних технологій. Вони дозволяють контролювати діяльність підприємств і мінімізувати негативний вплив на довкілля та суспільство. Це також сприяє ефективному використанню ресурсів та зниженню витрат.

Регулювання цін і тарифів виступає також ключовим засобом регуляторної політики держави. Держава має право втручатися у встановлення цін та тарифів на товари та послуги, що мають стратегічне значення для економіки та добробуту громадян. Це може включати контроль над цінами на енергоносії, житлово-комунальні послуги та інші базові потреби. Регулювання цін та тарифів запобігає монополізації ринку та захищає споживачів від необґрунтованих цінових зловживань [30, с. 153].

Держава може стимулювати розвиток певних галузей економіки шляхом надання інвестиційних та податкових пільг. Це включає зниження податків для підприємств, що працюють у пріоритетних секторах, або надання субсидій на інвестиції у нові технології. Такі заходи сприяють розвитку інфраструктури та збільшенню внутрішніх інвестицій [31, с. 175].

Останнім засобом регуляторної політики держави є надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій: Дотації та компенсації надаються для підтримки певних секторів економіки, що потребують державної підтримки через економічні труднощі або природні катаклізми. Цільові інновації та субсидії можуть використовуватися для розвитку нових технологій або підтримки екологічно чистих виробництв. Ці заходи

сприяють рівномірному розвитку економіки та підтримці соціальної стабільності [32, с. 230].

Зазначені засоби регулювання розрізняються залежно від етапу механізму правового регулювання, оскільки їх застосування можливе у відповідній послідовності, залежно від можливостей суб'єкта господарювання вступати у відповідні правовідносини.

Зокрема, на стадії правової регламентації відносин застосовуються інструменти ліцензування та патентування, які надають суб'єкту господарювання статусні ознаки або забезпечують державну підтримку у певних галузях економіки. На цій стадії також відбувається формування правового режиму об'єктів господарських відносин шляхом запровадження технічних регламентів, стандартів і технічних умов [33, с. 105].

На стадії реалізації прав та виконання обов'язків суб'єктів господарювання державне регулювання здійснюється шляхом державного замовлення, що визначає склад та обсяг продукції (робіт, послуг), необхідних для задоволення пріоритетних державних потреб. Також на цьому етапі застосовуються інструменти регулювання цін і тарифів та забезпечується виконання норм кодексів установленної практики.

На стадії захисту прав суб'єктів господарювання використовуються такі інструменти, як державний контроль і нагляд, реалізація політики захисту прав споживачів, а також надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій і податкових пільг. Крім того, на стадії господарсько-правової відповідальності можуть застосовуватися адміністративно-господарські санкції [34, с. 115].

Отже, засоби державного регулювання господарської діяльності є важливими інструментами впливу держави на підприємницьке середовище. Їх різноманіття та багаторівнева структура дозволяють забезпечувати належний правопорядок у сфері господарювання, підтримувати конкурентоспроможність національної економіки та забезпечувати публічні інтереси.

Разом з тим, аналізуючи положення ч. 2 ст. 12 ГК України, можна зробити висновок, що законодавець визначив основні засоби державного регулювання господарської діяльності. Водночас, зі змісту цієї норми випливає, що допускається можливість використання інших, додаткових або допоміжних засобів регуляторного впливу. Проте така редакція ч. 2 ст. 12 ГК України викликає певні суперечки, оскільки окремі із зазначених у ній основних засобів на практиці не завжди виступають як основні. Натомість, засоби, які взагалі не згадуються у цій частині статті, іноді відіграють ключову роль у регулюванні господарської діяльності [17].

У цьому контексті цілком обґрунтованою є позиція В. С. Щербини, який вважає, що ч. 2 ст. 12 ГК України потребує змін. Він пропонує доповнити її абзацом такого змісту: «інші засоби державного регулювання господарської діяльності, встановлені цим Кодексом та іншими законами» [35, с. 13].

Ця точка зору має достатнє підґрунтя, адже В. В. Шпаков «до правових засобів державного регулювання відносить такі елементи, як норми права, суб'єктивні права та юридичні обов'язки, юридичну відповідальність, правові обмеження, правові стимули та заохочення» [36, с. 193].

В свою чергу, Л. Р. Грицаєнко, «відносить до засобів державного регулювання господарської діяльності, що мають характер адміністративно-правових заходів, державну реєстрацію суб'єктів господарювання, ліцензування діяльності, антимонопольне регулювання, патентування та обов'язкову сертифікацію» [37, с. 8].

Сутність засобів державного регулювання господарської (підприємницької) діяльності доцільно також розглядати через ознаки, які їм притаманні.

Ознаки засобів державного регулювання господарської (підприємницької) діяльності такі:

- засоби державного регулювання базуються на законодавчих та нормативних актах, що визначають правила і вимоги до діяльності

підприємств та організацій, а також процедури контролю та моніторингу за їх виконанням;

- всі регулюючі засоби передбачають механізми контролю за виконанням норм і стандартів, що забезпечують стабільність економіки, захист прав споживачів і дотримання етичних норм;

- держава використовує економічні інструменти, такі як податкові пільги, субсидії, дотації, фінансові стимули, а також ціноутворення, щоб стимулювати розвиток певних галузей і направляти ресурси до пріоритетних секторів економіки;

- застосування адміністративних методів, таких як ліцензування, патентування, квотування та обмеження, що дозволяють державі регулювати діяльність підприємств і захищати інтереси держави та суспільства;

- засоби регулювання повинні бути адаптовані до змінних умов економічного середовища, враховувати глобальні та національні економічні тенденції, технологічні зміни та потреби суспільства;

- державне регулювання здійснюється через комплексний підхід, коли різні засоби (правові, економічні, адміністративні) застосовуються взаємопов'язано для досягнення загальних цілей розвитку економіки держави;

- кожен засіб регулювання спрямований на досягнення конкретних цілей: забезпечення економічної стабільності, розвитку підприємництва, захисту прав споживачів, підтримки інновацій і технологічних оновлень;

- засоби державного регулювання мають на меті забезпечення балансу між інтересами держави, підприємств і громадян, що гарантує стабільний розвиток бізнесу в умовах ринку та забезпечує соціальну справедливість;

- оскільки державне регулювання має на меті забезпечення економічної безпеки країни, однією з ознак є використання інструментів, які мінімізують економічні ризики та зміцнюють національну економіку в цілому.

- процеси регулювання мають бути прозорими, що дозволяє підприємствам і громадянам легко орієнтуватися в правилах гри та гарантує підзвітність державних органів у застосуванні регулюючих засобів [38, с. 97].

Таким чином, з огляду на це, можна зробити висновок, що засоби державного регулювання господарської (підприємницької) діяльності – це сукупність організаційно-правових, економічних, адміністративних та інших методів і механізмів, за допомогою яких держава впливає на діяльність підприємств, організацій та інших суб'єктів господарювання для досягнення стратегічних цілей розвитку національної економіки, забезпечення економічної стабільності, конкурентоспроможності, захисту прав споживачів, екологічної безпеки та інших суспільних інтересів. Вони включають встановлення правових норм, нормативів і стандартів, організацію контролю за їх дотриманням, застосування фінансових, податкових та адміністративних інструментів, регулювання цін, тарифів, ліцензування та патентування певних видів діяльності, підтримку інноваційних процесів і надання пільг для розвитку пріоритетних галузей економіки. Застосування таких засобів сприяє створенню умов для ефективного функціонування підприємництва, розвитку ринкових відносин, збереження соціальної стабільності, а також досягнення сталого економічного зростання в умовах глобалізації та інтернаціоналізації економічних процесів. Чинне законодавство, яке регулює засоби державного регулювання господарської діяльності, потребує вдосконалення. У зв'язку з цим доцільним є уточнення ч. 2 ст. 12 ГК України шляхом встановлення більш повного та вичерпного переліку засобів державного регулювання господарської діяльності. Такий підхід сприятиме правовій визначеності та забезпечить більш чітке регулювання господарських відносин.

1.3. Принципи та форми адміністративно-правового забезпечення державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності

Варто відразу почати з того, що перші спроби законодавця оптимізувати державне регулювання у сфері господарської діяльності розпочалися ще в 1997 році. Однак відсутність чітко визначених принципів і підходів призвела до того, що регуляторні акти, розроблені органами публічної адміністрації, приймалися без достатнього обґрунтування, яке б враховувало вигоди та витрати для громадян, держави та суб'єктів господарювання. У результаті виникла ситуація, що призвела до неефективного використання коштів, які могли б бути спрямовані на розвиток виробництва та створення нових робочих місць. Це не тільки підриває довіру до держави, а й сприяє тінізації економіки та лобіюванню рішень на користь певних суб'єктів господарювання за рахунок інших учасників ринку та споживачів.

Однак із прийняттям у 2004 році Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» було створено певне законодавче підґрунтя для впровадження єдиної державної регуляторної політики на рівні органів виконавчої влади, парламенту та органів місцевого самоврядування [39, с. 134]. Це підґрунтя стало основою для визначення принципів державної регуляторної політики, які варто детальніше дослідити.

Насамперед необхідно уточнити визначення терміна «принцип». Принципи – це основні засади та вихідні ідеї, які відзначаються універсальністю, загальною значущістю та вищою імперативністю і відображають суттєві положення в теорії, науці, внутрішньому та міжнародному праві, а також у політичній, державній чи громадській сфері [40, с. 100].

Отже, принципи є основою будь-якої діяльності. Враховуючи, що принципи державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності

закріплені на законодавчому рівні, можна стверджувати, що вони обов'язкові при здійсненні цієї політики загалом і державного регулювання господарської діяльності зокрема [41, с. 223].

Зазначимо, що Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» встановлює правові та організаційні основи реалізації державної регуляторної політики в цій сфері. Однак дія цього закону не поширюється на окремі сфери регулювання, зокрема банківську діяльність, діяльність на фондовому ринку тощо. Проте, на нашу думку, принципи, закладені в цьому законі, повинні поширюватися на всі сфери державного регулювання [9].

Закріплення в правових нормах основних, загальних положень і провідних ідей, які панують у державі, основних засад і керівних настанов, визначають правову природу державного регулювання господарської діяльності. Принципи регуляторної діяльності як основні засади правового регулювання є орієнтиром для всього подальшого нормотворення в цій сфері суспільних відносин. Вони забезпечують безперервність та послідовність процесу створення норм і гарантують взаємозв'язок між регуляторним законодавством і регуляторною політикою [11, с. 69].

Економічна політика держави неможлива без таких основоположних принципів, як доцільність, адекватність, ефективність, збалансованість, передбачуваність, прозорість і врахування громадської думки.

Отже, серед основних принципів державної регуляторної політики виділяються такі:

- доцільність – обґрунтована потреба у державному регулюванні господарських відносин для вирішення існуючих проблем;
- адекватність – відповідність форм і рівня державного регулювання господарських відносин потребам вирішення конкретної проблеми та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив;

- ефективність – досягнення максимальних позитивних результатів при мінімальних витратах ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави;

- збалансованість – забезпечення балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави в регуляторній діяльності;

- передбачуваність – послідовність регуляторної діяльності, відповідність її цілям державної політики, а також планам підготовки проектів регуляторних актів, що дозволяє суб'єктам господарювання планувати свою діяльність;

- прозорість та врахування громадської думки – відкритість дій регуляторних органів для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань на всіх етапах регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд ініціатив, зауважень і пропозицій, а також своєчасне доведення прийнятих регуляторних актів до відома зацікавлених осіб [9; 42, с. 133].

Окрім цих принципів, у Законі України виділяються й інші важливі засади. Як зазначає О. В. Клименко, основним принципом державної регуляторної діяльності є принцип верховенства права, закріплений ст. 8 Конституції України, який означає, що діяльність органів публічної адміністрації та їх посадових осіб повинна відповідати вимогам права. Державне регулювання має здійснюватися не через вольові накази, а через реалізацію правових настанов [16; 11, с. 75].

Ще одним важливим принципом є принцип законності, який сприяє реалізації права громадян на підприємницьку діяльність, що не заборонена законом, і зобов'язує суб'єктів господарювання діяти в межах своїх повноважень і згідно з законом.

Принцип демократизму є ключовим політико-юридичним принципом державного регулювання, оскільки передбачає належність влади народові та активну участь громадян у здійсненні влади. У контексті регуляторної діяльності цей принцип полягає в участі громадян та їх об'єднань, зокрема

підприємницьких структур, у створенні регуляторних актів, їхній ініціативі та вільному обговоренні рішень щодо господарських правовідносин.

Не менш важливим є принцип гласності, який забезпечує доступність обговорення державних рішень на основі ширшої поінформованості та врахування громадської думки [11, с. 71].

Таким чином, після визначення основних принципів державної регуляторної політики важливо також охарактеризувати форми, в яких може здійснюватися державне регулювання господарської діяльності.

Так, під формами адміністративно-правового забезпечення регуляторної політики у сфері господарювання розуміються однорідні за своїм характером дії регуляторних органів, які набувають зовнішнього вираження у вигляді прийняття регуляторних актів, що забезпечують право кожного суб'єкта господарювання здійснювати легальну господарську діяльність [11, с. 76].

Зазвичай, регулювання господарської діяльності державою здійснюється в основному через дві основні форми: створення нормативно-правового забезпечення для сфери господарювання, що передбачає правове регулювання господарських відносин, та застосування різноманітних заходів, визначених законодавством, до суб'єктів господарювання. Це, у свою чергу, породжує адміністративні відносини між державними органами та суб'єктами господарювання [41, с. 221].

Отже, погоджуємося з дослідниками, що «всі форми адміністративно-правового забезпечення регуляторної політики в сфері господарювання є безпосередньо або опосередковано регламентованими законами та іншими нормативними актами. Регуляторні органи, виконуючи свої функції, повинні застосовувати тільки ті форми, що передбачені чинним законодавством і є відповідними та необхідними для досягнення поставлених цілей» [11, с. 77-78].

Т. М. Кравцова визначає кілька правових форм державного регулювання, серед яких: «соціально-економічне програмування,

регуляторний акт, адміністративний договір. Дослідниця також зазначає, що державний контракт є правовою формою регулювання, яка має публічний характер, що проявляється у конкурсному виборі учасників, відсутності конфіденційності договору та наявності спеціальних повноважень у органів виконавчої влади» [12, с. 317].

Ю. П. Битяк поділяє форми на такі види: «видання нормативних актів управління; видання індивідуальних актів управління (ненормативних, адміністративних); проведення організаційних заходів; здійснення матеріально-технічних операцій» [43, с. 135].

Таким чином, до основних форм здійснення державної регуляторної політики у сфері господарювання можна віднести: планування, нормативно-правове регулювання, регуляторний акт, контроль, нагляд, координацію, формування звітності про регуляторну діяльність; інформаційне забезпечення суб'єктів правовідносин у сфері господарювання, припинення правопорушень, відновлення порушених прав та свобод суб'єктів господарювання, покарання за порушення чинного законодавства у сфері господарювання тощо [11, с. 77].

Отже, можна зробити висновок, що принципи регуляторної політики – це основні настанови, ідеї та керівні положення, які лежать в основі здійснення державного регулювання господарської діяльності. Вони визначають загальні орієнтири для органів публічної адміністрації, що відповідають за прийняття нормативно-правових актів та здійснення інших заходів регулювання господарських відносин, і забезпечують їх відповідність цілям державної політики в сфері економіки. Принципи регуляторної політики формують основні правила для взаємодії між державними органами та суб'єктами господарювання, створюючи умови для розвитку підприємництва, захисту прав та інтересів громадян і забезпечення стабільності економічної системи. Основними принципами регуляторної політики є доцільність, адекватність, ефективність, збалансованість, передбачуваність, прозорість та врахування громадської думки, верховенство

права, законність, демократизм, гласність. Принципи регуляторної політики утворюють основу для реалізації єдиної, прозорої і ефективної регуляторної системи, яка не лише сприяє розвитку бізнесу, але й захищає інтереси споживачів та громадян. Вони забезпечують сприятливі умови для сталого розвитку економіки, створюючи баланс між потребами ринку та соціальними і політичними цілями держави. Форми державної регуляторної політики у сфері господарювання – це різноманітні способи та методи, які держава використовує для здійснення контролю, регулювання та організації господарських відносин. Ці форми забезпечують реалізацію державної політики в економічній сфері і включають в себе як правові, так і організаційні заходи, які гарантують виконання законів та норм, сприяють розвитку підприємництва та підтримці стабільності економічної системи. Формами державної регуляторної політики у сфері господарювання є планування, нормативно-правове регулювання, регуляторний акт, контроль, нагляд, координація, формування звітності, інформаційне забезпечення суб'єктів правовідносин, припинення правопорушень, відновлення прав та свобод суб'єктів господарювання і покарання винних осіб. Ці форми взаємодії між державою та суб'єктами господарювання є важливими інструментами для досягнення балансу між розвитком підприємницької діяльності і забезпеченням належного контролю та стабільності в економічній сфері. Вони сприяють підтримці чесної конкуренції, захисту прав споживачів, створенню сприятливого бізнес-середовища та ефективному управлінню економічними процесами.

РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Фіскальні засоби державної підтримки господарюючих суб'єктів

Безумовно, навіть в умовах війни актуальність фіскальних засобів державної підтримки господарюючих суб'єктів полягає в їхній здатності стимулювати економічний розвиток та забезпечувати стійкість підприємств в умовах змінного ринкового середовища. Вони сприяють розвитку малих і середніх підприємств, що є основою для створення нових робочих місць та підвищення конкурентоспроможності економіки країни. З урахуванням глобальних економічних викликів та внутрішніх реформ, фіскальні механізми є важливими для залучення інвестицій та підтримки інновацій. Особливо це актуально для України, де необхідно підтримати модернізацію виробництва та технологічний прогрес [44, с. 45]. Тому ефективне використання фіскальних інструментів є важливим для забезпечення сталого економічного зростання та соціальної стабільності.

Щорічно в Європейському Союзі на державну допомогу суб'єктам господарювання витрачається близько 73 мільярдів євро, що складає приблизно 0,6% від валового внутрішнього продукту (ВВП) ЄС. Основну частину цієї допомоги складає горизонтальна підтримка, на яку припадає 84% загальних витрат. Зокрема, 24% державної допомоги спрямовується на регіональний розвиток, ще 24% – на захист навколишнього середовища, 17% – на підтримку досліджень і інновацій, а решта 20% йде на інші цілі в межах горизонтальної допомоги. Враховуючи це, дослідження фіскальних методів державної підтримки господарюючих суб'єктів є надзвичайно важливим для розуміння економічної ситуації в Україні [45, с. 188]. Тому, на нашу думку, дійсно важливо проаналізувати фіскальні засоби державної підтримки

господарюючих суб'єктів, адже вони посідають насправді вагоме місце в підтримці цих суб'єктів.

Так, відмічаємо, що фіскальна політика держави є одним з найважливіших інструментів макроекономічного регулювання. Її масштаб і вплив настільки великі, що важко переоцінити значення правильно збалансованої фіскальної політики. Вже давно маніпулювання податковими ставками та державними видатками використовується для регулювання капітальних потоків та впливу на прийняття інвестиційних рішень фізичними і юридичними особами [46, с. 31].

В Україні основними фіскальними інструментами, що можуть бути використані для підтримки підприємців, є бюджетне фінансування, знижені податкові ставки, податкові пільги, альтернативні системи оподаткування, пільгове кредитування, компенсація відсотків за банківськими кредитами, державні замовлення, державні гарантії за кредитами та створення спеціальних інституцій [17]. В рамках дослідження в загальних рисах проаналізуємо їх особливості.

Бюджетне фінансування – це форма державної підтримки, при якій підприємствам надаються кошти з державного або місцевого бюджету для реалізації певних проектів чи діяльності. Це можуть бути безповоротні кошти або субсидії, що використовуються для стимулювання розвитку в окремих секторах економіки, наприклад, для інновацій, наукових досліджень або покращення інфраструктури.

Держава може встановлювати знижені податкові ставки для певних категорій підприємств або галузей економіки, щоб зменшити податкове навантаження на підприємців. Це зазвичай застосовується до малого та середнього бізнесу, інноваційних компаній або підприємств, що працюють у стратегічно важливих для економіки галузях, таких як сільське господарство, IT-сектор, енергозбереження.

Податкові пільги – це звільнення або зниження податкових зобов'язань для окремих категорій підприємств чи інвестиційних проектів. Податкові

пільги можуть бути у вигляді звільнення від певних податків (наприклад, податку на прибуток, ПДВ), або ж зменшення ставок податків для певних груп підприємців. Такі пільги часто використовуються для стимулювання інвестицій в певні регіони чи галузі [47, с. 85].

Альтернативні системи оподаткування – це система оподаткування, яка дозволяє підприємствам обирати інший спосіб обчислення податків, ніж традиційний. В Україні найбільш відома система спрощеного оподаткування, яка дозволяє малим підприємцям сплачувати податки за зниженими ставками, зменшуючи адміністративне навантаження. Це полегшує процес ведення бізнесу, оскільки дозволяє підприємцям зосередитися на розвитку, а не на складній податковій звітності [22].

Пільгове кредитування передбачає надання кредитів підприємцям за зниженими відсотковими ставками, порівняно з ринковими умовами. Це допомагає знизити вартість кредитних ресурсів для бізнесу, що особливо важливо для підприємств, які потребують капіталовкладень у розвиток чи модернізацію виробництва. Пільгові кредити часто надаються через державні банки або спеціальні програми підтримки малих та середніх підприємств.

Компенсація відсотків за банківськими кредитами – це механізм, за якого держава компенсує частину відсотків за кредитами, наданими підприємствам для фінансування інвестиційних проєктів. Така форма підтримки допомагає підприємствам знизити фінансове навантаження, адже відсоткові ставки на банківські кредити можуть бути значними, а державна компенсація дозволяє зменшити витрати на обслуговування кредитів.

Державні замовлення – це форма підтримки підприємств через укладання контрактів між державою та бізнесом на виконання певних робіт або надання послуг. Державні замовлення можуть включати інфраструктурні проєкти, закупівлю товарів та послуг для потреб державних установ, а також фінансування через тендери. Це забезпечує стабільний потік доходів для підприємств і є важливим інструментом підтримки національного виробника.

Державні гарантії – це зобов’язання держави перед банками або іншими фінансовими установами щодо виконання зобов’язань підприємства у разі неспроможності останнього погасити борг. Така форма підтримки допомагає підприємствам отримувати кредити, знижуючи ризики для кредиторів і даючи можливість підприємствам доступити до фінансування, яке вони могли б не отримати через відсутність достатньої кредитоспроможності [48, с. 81].

Створення спеціальних інституцій – це засоби підтримки бізнесу через створення спеціальних інститутів або організацій, які надають підприємствам фінансову допомогу, консультації, технічну підтримку або допомогу в пошуку партнерів для бізнесу. Прикладом можуть бути спеціалізовані державні агентства, які займаються підтримкою інновацій, розвитку стартапів або експортних програм для українських виробників [49, с. 17].

Фіскальні засоби державної підтримки господарюючих суб’єктів відіграють ключову роль у забезпеченні стабільного розвитку економіки та сприяють підвищенню ефективності підприємницької діяльності. Вони створюють умови для зростання бізнесу, стимулюють інвестиційні потоки, знижують фінансове навантаження на підприємців і допомагають у подоланні економічних криз чи у разі несприятливих зовнішніх умов. Ці засоби включають різноманітні інструменти, від бюджетного фінансування та податкових пільг до пільгового кредитування та спеціальних інституцій, що підтримують інноваційний розвиток та підприємництво.

Значення фіскальних засобів полягає в тому, що вони дозволяють державі створювати сприятливе середовище для розвитку малого, середнього і великого бізнесу, забезпечують стабільний фінансовий потік для підприємств, що в свою чергу сприяє створенню нових робочих місць та розвитку інфраструктури. Вони також дають можливість адаптуватися до змін на ринку, підтримуючи конкурентоспроможність українських компаній на глобальному рівні [34, с. 267].

На думку дослідників, особливо важливими є інструменти, що направлені на стимулювання інвестицій, оскільки вони забезпечують капітал для розвитку підприємств та реалізації масштабних проектів. Податкові пільги та знижені ставки сприяють зниженню податкового навантаження, що дозволяє підприємствам зосереджувати ресурси на розширенні виробництва або модернізації. Пільгове кредитування та державні гарантії допомагають підприємцям отримати необхідні фінансові ресурси на вигідних умовах, що особливо важливо для стартапів та малих підприємств, які часто стикаються з труднощами у залученні капіталу [49, с. 17].

Фіскальні засоби також сприяють розвитку інфраструктури та технологій, а також підвищенню екологічної свідомості серед підприємців. Завдяки державній підтримці регіональних ініціатив, інвестиційних проектів та інноваційних розробок, відбувається підвищення рівня технологічної та наукової експансії, що створює нові можливості для бізнесу в Україні.

Враховуючи ці фактори, фіскальні засоби державної підтримки стають важливим елементом економічної політики, яка націлена на сталий розвиток та інтеграцію країни у глобальну економіку. Вони допомагають забезпечити не лише економічний зростання, а й соціальну стабільність, підвищуючи рівень життя громадян через створення нових можливостей для працевлаштування та розвитку бізнесу [50, с. 15].

Таким чином, фіскальні засоби державної підтримки господарюючих суб'єктів – це комплекс фінансових інструментів і механізмів, що використовуються державою для стимулювання розвитку підприємництва, залучення інвестицій, забезпечення стабільності економічного середовища та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Вони включають в себе різноманітні форми фінансової допомоги, зокрема податкові пільги, знижені ставки податків, бюджетні субсидії, пільгове кредитування, державні гарантії за кредитами, державні замовлення, а також створення спеціальних економічних зон чи інституцій, які мають на меті підтримку конкретних галузей або підприємств, що перебувають у стадії

розвитку чи мають стратегічне значення для економіки країни. Основною метою фіскальних засобів є створення сприятливих умов для бізнесу, зменшення фінансового навантаження на підприємців, підтримка інноваційних і інвестиційних ініціатив, а також забезпечення макроекономічної стабільності. Вони допомагають полегшити доступ до фінансових ресурсів для малого та середнього бізнесу, сприяють розвитку нових технологій і стимулюють створення нових робочих місць, що, в свою чергу, сприяє підвищенню рівня життя громадян.

2.2. Нефіскальні засоби підтримки суб'єктів господарювання

Слід відразу відмітити, що інститут державної допомоги підприємствам є важливим інструментом для забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку, залучення інвестицій та контролю за раціональним використанням державних ресурсів [51, с. 110]. Тому, поряд з фіскальними методами підтримки, також необхідно враховувати нефіскальні засоби, які сприяють підтримці суб'єктів господарювання. При цьому, важливість поряд із фіскальними, нефіскальними засобів підтримки суб'єктів господарювання зростає в умовах сучасної економіки, де підприємства стикаються з численними викликами, зокрема глобалізацією, цифровізацією та змінами в законодавчому середовищі, оскільки саме нефіскальні інструменти державної допомоги виконують важливу роль у забезпеченні стабільності та розвитку підприємств у критичних галузях.

Нефіскальні інструменти, такі як консультаційні послуги, створення інфраструктурних проектів, доступ до інформаційних ресурсів та підтримка через розвиток інновацій, стають важливими для забезпечення сталого розвитку підприємств. Вони сприяють не тільки фінансовій, але й технологічній та організаційній модернізації бізнесу, що необхідно для підвищення конкурентоспроможності національних підприємств. Крім того, ці засоби допомагають покращити управлінські процеси та налагодити

ефективну співпрацю з міжнародними партнерами, що є важливим у контексті інтеграції України в глобальну економіку. Нефіскальні інструменти також сприяють розвитку людського капіталу, шляхом підвищення кваліфікації працівників, що безпосередньо впливає на продуктивність праці. Враховуючи соціальні та економічні умови, ці інструменти стають невід'ємною частиною підтримки інноваційного середовища, що є критично важливим для національної економіки. Вони допомагають адаптуватися до змін і забезпечити стійкий розвиток бізнесу навіть в умовах економічної нестабільності [52, с. 107].

Нефіскальні засоби підтримки підприємств проявляються через механізм державної допомоги. Згідно з ч. 4 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», державна допомога передбачає передачу ресурсів від держави чи місцевих органів влади окремим підприємствам, а також втрату доходів відповідних бюджетів. Слід зазначити, що така допомога може здійснюватися в різних формах, зокрема через такі нефіскальні засоби підтримки підприємств:

- надання субсидій та грантів;
- надання дотацій;
- надання податкових пільг або відстрочення податкових зобов'язань;
- списання боргів, включаючи заборгованість за державні послуги, скасування штрафів, компенсація збитків;
- надання гарантій, пільгових кредитів або їх обслуговування;
- зниження фінансових зобов'язань перед фондами соціального страхування;
- надання товарів чи послуг за цінами, нижчими від ринкових або закупівля їх за завищеними цінами;
- продаж державного майна за цінами, що нижчі від ринкових;
- збільшення державної частки в статутному капіталі підприємств або її вартість на умовах, що неприйнятні для приватних інвесторів [9].

Визначимо сутність та особливості вищезазначених нефіскальних засобів підтримки суб'єктів господарювання більш детальноше.

Так, наприклад, надання субсидій та грантів – це фінансова допомога підприємствам, яка надається без необхідності повернення, що дозволяє підтримати бізнес у критичних або стратегічних для економіки секторах. Субсидії можуть бути надані для розвитку виробництва, створення нових робочих місць або для підтримки екологічно чистих технологій. Гранти зазвичай призначаються для реалізації інноваційних проєктів або розробки нових продуктів.

В свою чергу, надання дотацій – це фінансова підтримка, яка дозволяє підприємствам знижувати витрати на виробництво або діяльність, що має соціальне або економічне значення. Дотації можуть надаватися на різні цілі, зокрема на стимулювання сільського господарства, розвитку науки чи освіти. Вони сприяють поліпшенню умов діяльності та стимулюють зростання продуктивності.

Слід зазначити, що надання податкових пільг або відстрочення податкових зобов'язань – це засоби, які дозволяють підприємствам зменшити фінансове навантаження шляхом зниження податкових ставок або надання права на відстрочення сплати податків. Це дає підприємствам більше фінансової гнучкості, що важливо для розвитку бізнесу, особливо в умовах економічної нестабільності. Відстрочення податків може бути використано для збереження ліквідності та реінвестування коштів у розвиток.

Списання боргів, включаючи заборгованість за державні послуги, скасування штрафів, компенсація збитків – це механізм, який дозволяє підприємствам позбутися невиплачених боргів або штрафів, що утруднюють їх фінансове становище. Така допомога може бути надана у випадках природних катастроф або інших непередбачених обставин, що призвели до фінансових втрат. Це сприяє поліпшенню платоспроможності та зниженню ризиків банкрутства підприємства [53, с. 205].

Надання гарантій, пільгових кредитів або їх обслуговування – це інструменти, які дозволяють підприємствам отримати доступ до фінансування на вигідних умовах. Державні гарантії допомагають знизити ризики для банків та інших фінансових установ, що фінансують бізнес. Пільгові кредити надаються за нижчими від ринкових ставок, що дозволяє підприємствам отримати необхідні ресурси для розвитку та модернізації.

Зниження фінансових зобов'язань перед фондами соціального страхування – це допомога, що дозволяє зменшити внески підприємств до соціальних фондів, що позитивно впливає на їх фінансовий стан. Така допомога може бути надана в разі, якщо підприємство відчуває фінансові труднощі або з метою підтримки певних галузей економіки. Це дозволяє підприємствам зберегти ресурси для інвестицій у розвиток бізнесу.

Надання товарів чи послуг за цінами, нижчими від ринкових або закупівля їх за завищеними цінами – це механізм, який дозволяє підприємствам отримати необхідні ресурси або послуги за більш вигідними умовами. Така підтримка може бути надана підприємствам у пріоритетних галузях, наприклад, у сільському господарстві або промисловості. Придбання товарів чи послуг за цінами, що нижчі за ринкові, дозволяє зменшити витрати і забезпечити економічну стабільність підприємств [54, с. 380].

Продаж державного майна за цінами, що нижчі від ринкових – це форма державної підтримки, яка дозволяє підприємствам придбати необхідне майно за цінами, що є значно нижчими від ринкових. Цей механізм використовується для залучення інвестицій або для стимулювання розвитку певних галузей. Придбання державного майна за зниженими цінами допомагає підприємствам знижувати витрати та сприяє їх подальшому розвитку.

Збільшення державної частки в статутному капіталі підприємств або її вартість на умовах, неприйнятних для приватних інвесторів – це інструмент підтримки, який дозволяє державі збільшити свою участь у стратегічних підприємствах. Це може бути корисно для підприємств, які потребують

додаткових інвестицій або для підтримки національних виробників в умовах міжнародної конкуренції. Така допомога дає можливість стабілізувати фінансове становище підприємства, знижуючи залежність від приватних інвесторів.

Аналізуючи положення Господарського кодексу України, можна відзначити, що цей акт прямо передбачає можливість отримання таких нефіскальних засобів підтримки, як дотації, компенсації, цільові інновації, субсидії (ст. 12 ГК України), а також доплати для сільськогосподарських виробників (ч. 2 ст. 16 ГК України) [17].

Як показує практика діяльності підприємств, на сьогодні дотація та субсидія є одними з найпоширеніших форм державної підтримки підприємств.

Дотація (від лат. *dotatio* – дар, пожертвування, від лат. *doto* – наділяю) передбачає асигнування коштів з державного бюджету для покриття збитків або доплат на безповоротній основі. Існують різні види дотацій, зокрема бюджетні та ті, що надаються окремим організаціям [26, с. 335].

Відповідно до статті 16 ГК України, держава має право надавати дотації підприємствам для підтримки виробництва життєво важливих продуктів, лікарських засобів, а також для імпортних закупівель товарів і послуг, що є критично важливими для соціальних потреб. Дотації також можуть бути спрямовані на підтримку підприємств, які перебувають у кризовій економічній чи екологічній ситуації, зокрема для фінансування капітальних вкладень і технічного розвитку, що забезпечують значний економічний ефект, а також в інших випадках, передбачених законодавством. Окрім того, держава має можливість здійснювати компенсації сільськогосподарським товаровиробникам за реалізовану продукцію [17].

Отже, дотації надаються суб'єктам господарювання незалежно від форми власності, зокрема тим підприємствам, які знаходяться в критичній ситуації, аби забезпечити їх стабільність та розвиток. Що стосується субсидій, то вони визначені в Інструкції щодо застосування економічної

класифікації бюджетних видатків як безповоротні поточні виплати підприємствам, які не передбачають компенсації у вигляді спеціально обумовлених товарів або послуг. В свою чергу, потрібно зазначити, що субсидії включають також фінансову підтримку підприємств на безповоротній основі, а також допомогу в разі відшкодування збитків державних підприємств [55].

Таким чином, можемо констатувати, що субсидії є невідплатними виплатами, спрямованими на підтримку підприємств, що зазнали збитків або потребують допомоги для покриття поточних витрат. Підприємства, що отримують такі кошти, повинні звітувати про їх використання, що підпорядковує їх державному контролю.

В свою чергу, серед інших важливих нефіскальних засобів державної підтримки можна виділити компенсації та доплати. Ці механізми можуть бути надані підприємствам для підтримки виробництва важливих товарів та послуг, таких як продукти харчування, лікарські засоби або соціально значущі перевезення. При цьому, погоджуємося із дослідниками, що такі заходи мають на меті запобігти банкрутству підприємств, підтримати їхню діяльність у кризових умовах і стимулювати розвиток у пріоритетних секторах економіки [56, с. 435].

Отож, нефіскальні засоби підтримки суб'єктів господарювання – це заходи та інструменти, які держава використовує для надання допомоги підприємствам та організаціям безпосередньо через фінансові трансферти або непрямі механізми. Такі засоби не передбачають безпосереднього впливу на податкову систему або зміни в бюджетному процесі, натомість вони спрямовані на стимулювання економічної активності через інші форми допомоги, такі як субсидії, дотації, гарантії, компенсації, а також різноманітні пільги і знижки для підприємств. Вони можуть реалізовуватися у вигляді прямих фінансових виплат, покриття витрат або ж у вигляді надання преференцій щодо умов кредитування, закупівель, а також компенсації збитків у разі форс-мажорних ситуацій або наявності

економічних труднощів у певних секторах або підприємствах. Нефінансові засоби мають важливе значення для підтримки стабільності на ринку, забезпечення соціальних і економічних пріоритетів держави, а також для покращення конкурентоспроможності окремих підприємств чи галузей. Вони можуть використовуватися для стимулювання інвестицій у пріоритетні сектори, розвитку інфраструктури, забезпечення економічної стабільності в умовах кризи або нестабільності, підтримки інновацій та науково-дослідницької діяльності. Завдяки таким інструментам держава може зберігати контроль над важливими економічними процесами, не збільшуючи фінансове навантаження на бізнес і не порушуючи ринкові принципи. Ці заходи мають на меті не лише підтримку підприємств, але й забезпечення досягнення загальнодержавних економічних, соціальних і екологічних цілей.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

3.1. Зарубіжний досвід державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності

Державне регулювання господарської діяльності є важливим сучасним інструментом оптимізації нормативно-правових норм, що застосовуються до господарських правовідносин. Цей механізм активно використовується як в Україні, так і в інших країнах, зокрема для вдосконалення процесів нормотворення. Аналізуючи державну регуляторну політику України, важливо також розглянути підходи до її реалізації в інших країнах та їх вплив на підприємницьку діяльність. Зарубіжний досвід дозволяє виділити два основні підходи до реалізації цієї політики: поступовий і швидкий, які суттєво різняться за методами впровадження. Тому в рамках дослідження проаналізуємо позитивні світові практики державного регулювання політики в сфері підприємницької діяльності

Поступовий підхід передбачає поступову зміну регламентів підприємницької діяльності, що вибрали такі країни, як Італія, Іспанія та Швеція. Цей шлях займає більше часу, його результати менш помітні та вимагають тривалого процесу. Тому для України буде актуальним саме досвід цих держав.

Державна регуляторна політика в сфері підприємницької діяльності в Італії, Іспанії та Швеції відрізняється своїми підходами до забезпечення оптимальних умов для розвитку бізнесу, але у всіх трьох країнах є спільний акцент на підтримці підприємництва, залученні інвестицій та створенні сприятливого нормативно-правового середовища [57, с. 113].

Італія, як і багато інших країн Європи, вибрала поступовий підхід до реформування регуляторної політики. В країні багато уваги приділяється

довгостроковим стратегіям, що забезпечують стабільність і збереження конкурентоспроможності підприємств.

Італійська урядова політика спрямована на зменшення адміністративних бар'єрів, оптимізацію податкової системи та спрощення процедур для нових підприємств. Італія зробила акцент на створення інфраструктури для підтримки малого та середнього бізнесу (МСБ), зокрема через надання субсидій та грантів, а також через підтримку інновацій і розвитку технологій. Окрім цього, італійські уряди здійснюють активні заходи для полегшення доступу до фінансування для підприємців, через банківські програми та державні інвестиційні фонди. Водночас, Італія займає обережну позицію щодо введення радикальних змін, віддаючи перевагу поміркованому підходу до державної регуляції бізнесу.

В свою чергу, Іспанія, як і Італія, обрала поступову стратегію регуляторної реформи, однак деякі зміни в її підходах до регулювання підприємницької діяльності були більш революційними, зокрема у 1990-х роках. У цей період Іспанія здійснила важливі кроки у напрямку лібералізації ринку, сприяючи залученню іноземних інвестицій.

Одним з найзначніших кроків стало прийняття Закону, який зрівняв права суб'єктів господарювання, зареєстрованих в країнах ЄС, з іспанськими підприємствами. Раніше іноземним інвесторам доводилося проходити складний процес легалізації, а також існували обмеження щодо частки іноземного капіталу у стратегічних галузях. Це нововведення значно спростило процедуру ведення бізнесу і сприяло зростанню іноземних інвестицій в економіку Іспанії. Крім того, Іспанія активно працює над зменшенням бюрократичних бар'єрів, що ускладнюють започаткування нових підприємств, а також надає державні субсидії та гранти для розвитку нових інноваційних і технологічних бізнесів [58, с. 27].

Швеція відома своїм прогресивним підходом до державної регуляторної політики, який також спирається на поступові, але чітко визначені реформи. В країні існує ефективна система підтримки підприємців

через державні інвестиційні програми, пільгове кредитування та інші форми фінансової підтримки. Швеція акцентує увагу на інноваціях та високих технологіях, і підтримка таких підприємств є важливим елементом її економічної стратегії. Крім того, в Швеції активно діє система пільг для малого та середнього бізнесу, зокрема через податкові полегшення та надання субсидій для стартапів.

Водночас Швеція продовжує реформувати трудову та податкову політику, щоб забезпечити максимальну ефективність бізнесу при збереженні соціальних стандартів та високої якості життя для громадян. Шведська модель регуляторної політики також включає в себе створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, а також розвиток підприємництва в регіонах.

Країни ЄС, зокрема Італія, Іспанія та Швеція, мають спільну мету – створення сприятливого середовища для бізнесу, зокрема для малих і середніх підприємств. Усі ці країни активно працюють над лібералізацією законодавства, спрощенням адміністративних процедур та підвищенням ефективності державної підтримки підприємництва через фінансові механізми, інвестиційні програми та пільгові умови для стартапів і інновацій. Поступовий підхід дозволяє уникнути надмірних економічних та адміністративних шоків, забезпечуючи стабільність для бізнесу [57, с. 114].

В свою чергу, швидкий шлях регуляторної політики, на відміну від поступового, передбачає швидкі зміни в законодавстві та адміністративні дії, спрямовані на миттєве впровадження реформ. Такі реформи були реалізовані в країнах, як Польща, Угорщина та країни Балтії, і вони дозволили швидко отримати видимі результати. До того ж, регуляторні реформи, які супроводжують цей процес, були успішно реалізовані в багатьох країнах. Наприклад, між 2010 і 2020 роками у 125 з 183 країн світу було здійснено 245 регуляторних реформ, що сприяло створенню сприятливого середовища для ведення бізнесу. Тому, в загальних рисах дослідимо як здійснюється державне регулювання підприємницької діяльності саме в цих державах,

оскільки країни Балтії, Польща та Угорщина є фактично найбільш наближеними до України і в територіальному плані, і в законодавчому.

Досвід державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності в Польщі, Угорщині, Литві, Латвії та Естонії значною мірою відображає успіхи реформ в країнах Центрально-Східної Європи, що прагнули до економічного розвитку та інтеграції в європейські структури, зокрема в Європейський Союз. Кожна з цих країн пройшла свій шлях у реформуванні державної регуляторної політики, зокрема в напрямку дерегулювання та покращення умов для підприємництва [59, с. 119].

У Польщі реформування регуляторної політики було важливим етапом переходу до ринкової економіки після 1990-х років. Одним з основних кроків було спрощення бюрократичних процедур і введення низки антикорупційних заходів. Важливим елементом було запровадження механізму "регуляторної гільйотини", що дозволило скоротити кількість непотрібних регуляцій і знизити адміністративне навантаження на підприємства. Польща також активно реалізувала реформи в сфері оподаткування, зокрема зниження податкового навантаження та стимулювання інвестицій через фіскальні та нефіскальні інструменти.

В свою чергу, Угорщина на початку 2000-х років провела низку реформ, спрямованих на покращення умов для малого та середнього бізнесу. Основною метою було скорочення регулювання та збільшення прозорості у взаємодії з державними органами. Угорщина запровадила систему електронного урядування, що дозволило знизити бюрократичні бар'єри та полегшити підприємцям доступ до інформації. Одним з успіхів було також зниження кількості ліцензій і дозволів для підприємців, що значно полегшило початок бізнесу.

Натомість Литва активно працювала над полегшенням умов для підприємництва, особливо після вступу в ЄС у 2004 році. Одним із значущих кроків було скорочення кількості регуляторних актів, що знижувало адміністративне навантаження на бізнес [57, с. 115]

Литва також впровадила програми для підтримки інновацій та стартапів, а також здійснювала перехід до більш ліберальної податкової політики, що включала спрощення системи оподаткування для малих підприємств. Одним із важливих кроків була інтеграція підприємців у міжнародні ланцюги постачання, що сприяло розвитку експортних можливостей.

Латвія зосередилася на зменшенні бюрократичних перешкод і покращенні регулювання в економічних секторах, що є важливими для розвитку малого та середнього бізнесу. Латвія застосувала принцип "одного вікна" для спрощення процедур реєстрації бізнесу та надання дозволів. Країна також запровадила реформи в сфері оподаткування, зокрема знизила корпоративний податок та ввела податкові канікули для нових підприємств, що дозволило залучати інвестиції.

Звернімо увагу також на естонський досвід. Естонія є одним з лідерів в області електронного урядування і цифрових технологій, що стало ключовим елементом її регуляторної політики. Естонія здійснила масштабні реформи в державному управлінні, зокрема в сфері податків, запровадивши систему електронного декларування та платіжних систем, що значно спростило взаємодію підприємців з податковими органами. Окрім того, Естонія знизила бар'єри для запуску бізнесу, зробивши процес реєстрації підприємств простим і швидким через електронну реєстрацію. Країна активно підтримує стартапи та інноваційний бізнес, зокрема через програми фінансування та податкові пільги [59, с. 119].

Окрім європейських держав, на нашу думку найбільш доречно проаналізувати досвід Сінгапуру, оскільки досвід державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності в Сінгапурі є одним з найуспішніших прикладів у світі, який демонструє ефективність дерегулювання, прозорості і створення сприятливого бізнес-середовища. Завдяки поєднанню інноваційних реформ, стійкої політики та ефективної реалізації нормативно-правових актів, Сінгапур став одним із

найпривабливіших місць для ведення бізнесу, входячи в топ-країни за рейтингом Світового банку у категорії «Зручність ведення бізнесу».

Один з ключових елементів успіху Сінгапуру – це систематичне дерегулювання. Країна зменшила кількість регуляцій, що обтяжують підприємців, і значно спростила процеси, пов'язані з реєстрацією бізнесу. Відповідно до оцінки Світового банку, для того, щоб зареєструвати компанію в Сінгапурі, потрібно всього кілька годин. Такі адміністративні бар'єри, як ліцензування, дозволи на відкриття бізнесу, значно скорочені, що дозволяє підприємцям зосередитися на розвитку бізнесу.

Сінгапур став лідером у впровадженні електронних послуг для бізнесу. Всі адміністративні процедури, пов'язані з реєстрацією компаній, податковими деклараціями, ліцензуванням, – є повністю цифровими. Відповідно до політики «електронного уряду», підприємці мають доступ до численних онлайн-платформ, де вони можуть здійснювати усі необхідні процедури без необхідності особистого відвідування установ. Цей підхід сприяв суттєвому скороченню бюрократичних витрат та часу, необхідного для виконання адміністративних завдань [60, с. 7].

Податковий режим Сінгапуру є одним із найбільш привабливих у світі. Корпоративний податок в країні становить лише 17%, що значно нижче за середній рівень в інших розвинених країнах. Окрім того, для стартапів і малих підприємств передбачені податкові пільги, включаючи значні знижки на податки на прибуток для нових компаній протягом перших трьох років. Це дозволяє стартапам знизити свої початкові витрати і зосередитись на розвитку бізнесу.

Сінгапур є одним з лідерів у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Завдяки надійній правовій системі та високому рівню захисту інтелектуальної власності, країна приваблює іноземні інвестиції у високотехнологічні та інноваційні сектори. Уряду вдалось створити ефективну систему для реєстрації, моніторингу та захисту патентів, торгових

марок і авторських прав, що є важливим фактором для інвесторів та підприємців, які працюють в галузях науки і технологій.

Сінгапур активно підтримує інновації та розвиток стартапів через різноманітні програми державного фінансування, гранти та пільги для підприємців. Влада пропонує фінансові стимули, такі як субсидії на дослідження та розробки, а також підтримку виведення нових продуктів і технологій на ринок. Країна також стала важливим фінансовим і технологічним хабом в Азії, що сприяє розвитку міжнародних компаній і стартапів.

Сінгапур активно розвиває зовнішньоекономічні зв'язки та сприяє залученню іноземних інвестицій через укладання угод про вільну торгівлю та створення стимулюючих умов для міжнародного бізнесу. Система «єдиного вікна» дозволяє підприємствам ефективно взаємодіяти з митними органами, спрощуючи процедури митного оформлення та знижуючи витрати на експорт та імпорт [60, с. 9].

Сінгапур створив високий рівень економічної стабільності, що підвищує довіру інвесторів. Система правового регулювання та прозорість у державних фінансах дозволяють інвесторам почувати себе впевнено у своїх вкладеннях. Програми для підтримки іноземних інвесторів і стартапів дозволяють залучати нові капітали і технології, що сприяє розвитку вітчизняних підприємств.

В будь-якому випадку, незалежно від держав одним з ефективних способів реалізації реформ, спрямованих на виявлення та ліквідацію економічно неефективних, застарілих та недоцільних регулювань, є метод, відомий як «регуляторна гільйотина». Цей метод передбачає ретельний триетапний перегляд всіх чинних регуляторних актів, починаючи з найвищого рівня їх прийняття. Давайте розглянемо ці етапи більш детально [61, с. 119].

На першому етапі проводиться перегляд регуляторних актів вищих органів влади, в результаті чого скасовуються всі акти, видані центральними

та місцевими органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, які містять посилання на акти, що підлягають скасуванню.

Другий етап передбачає перегляд регуляторних актів центральних органів виконавчої влади. Після цього автоматично скасовуються всі регуляторні акти, прийняті місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, якщо вони ґрунтуються на актах центральних органів, що також підлягають скасуванню.

На третьому етапі переглядаються акти місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, і скасовуються ті з них, що не відповідають принципам регуляторної політики [62, с. 18].

З огляду на досвід країн Європейського Союзу в державному регулюванні підприємницької діяльності, цей досвід є важливим для України в контексті її інтеграції в європейські економічні структури. Але все ж таки будучи реалістами, на практиці застосування сінгапурського досвіду вбачається практично нереальним.

Разом з тим, Згідно з думкою О. В. Сергійко, «ключові напрямки державного регулювання підприємницької діяльності в межах єдиного внутрішнього ринку ЄС можуть стати основою для подальших заходів у цій сфері в Україні. Ці напрями включають організаційно-правове регулювання утворення і діяльності компаній, уніфікацію законодавства в межах міжфірмових господарських відносин, стимулювання транснаціоналізації бізнесу та створення Європейських компаній, а також проведення єдиної промислової політики. Крім того, у рамках Єдиного митного союзу ЄС реалізуються такі напрями, як вироблення єдиної торгової політики, політика субсидування і лібералізації ринків державних закупівель, узгодження національних митних законодавств, введення єдиної антидемпінгової політики та розробка регіональних стратегій розвитку. Важливо також виявити переваги та проблеми політики дерегулювання в Україні та порівняти їх із основними напрямками регулювання в рамках ЄС і

Митного союзу» [63, с. 148]. Це якраз застосовується в Італії, Іспанії, Швеції, Польщі, Угорщині та інших країнах ЄС.

Таким чином, аналізуючи досвід зарубіжних країн у сфері державного регулювання підприємницької діяльності, можна констатувати, що у світі існують два основні шляхи регуляторної політики: поступовий та швидкий. Досвід Італії, Іспанії та Швеції свідчить про важливість поєднання поступових змін у регуляторній політиці з активним залученням іноземних інвестицій, підтримкою інновацій і технологічного розвитку, а також сприянням лібералізації ринку для забезпечення сталого розвитку підприємницької діяльності. Досвід Польщі, Угорщини, Литви, Латвії та Естонії показує, що ключовими напрямками ефективної державної регуляторної політики є дерегулювання, зниження бюрократичних бар'єрів, стимулювання інвестицій і підтримка малого та середнього бізнесу. Впровадження сучасних технологій, зокрема електронного урядування, значно спрощує взаємодію між бізнесом і державою, що сприяє розвитку підприємницької діяльності. Досвід Сінгапуру в державному регулюванні підприємницької діяльності є прикладом для багатьох країн світу. Завдяки дерегулюванню, цифровізації та інноваційним стратегіям, країна змогла створити одне з найкращих середовищ для ведення бізнесу. Впровадження таких реформ дозволяє підприємствам ефективно працювати, скорочуючи витрати на бюрократичні процедури і створюючи умови для розвитку інновацій.

3.2. Перспективи удосконалення державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності

Державне регулювання підприємницької діяльності має вирішальне значення для розвитку економіки будь-якої країни. Здійснення ефективної регуляторної політики дозволяє створити сприятливе бізнес-середовище, стимулювати інвестиції, покращити якість державних послуг та посилити

конкурентоспроможність національної економіки. Водночас, потрібно зазначити, що система регулювання часто стикається з численними проблемами, зокрема з надмірною бюрократією, складними адміністративними процедурами, високими податками і нестабільними умовами для бізнесу.

Актуальність удосконалення державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності зумовлена необхідністю створення сприятливого бізнес-середовища для розвитку підприємств у сучасних умовах економічної глобалізації. Удосконалення регулювання дозволить знизити адміністративні бар'єри, покращити податкові умови та спростити процедури ведення бізнесу. Це, в свою чергу, підвищить привабливість національної економіки для інвестицій, сприятиме розвитку малого та середнього бізнесу. Враховуючи швидкі зміни в глобальному ринку, важливо адаптувати державні регулювання до міжнародних стандартів та забезпечити конкурентоспроможність підприємств. Тому, реформи в державній регуляторній політиці є необхідними для стимулювання інновацій, розвитку підприємництва та покращення економічної ситуації в країні. У зв'язку з цим питання удосконалення державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності є надзвичайно актуальним. В зв'язку з цим, проаналізуємо ключові аспекти, які мають перспективи для покращення, а також шляхи, які можуть сприяти створенню більш ефективної та динамічної регуляторної політики в Україні

В умовах сьогодення одним з основних завдань для удосконалення регуляторної політики є дерегулювання та спрощення адміністративних процедур. В багатьох країнах, зокрема в Україні, підприємці часто стикаються з надмірною бюрократією, що ускладнює ведення бізнесу. Залишкові радянські підходи до управління підприємницькою діяльністю, численні адміністративні бар'єри, необхідність отримання великої кількості дозволів і ліцензій – все це сприяє створенню бар'єрів на шляху розвитку малого та середнього бізнесу [64, с. 89].

Одним з можливих шляхів вирішення цієї проблеми є запровадження системи «одного вікна», коли підприємці можуть отримати всі необхідні послуги, документи та дозволи в одному місці, без необхідності відвідувати численні державні установи. Це дозволить скоротити час, витрачений на бюрократичні процедури, зменшити корупційні ризики та забезпечити прозорість у взаємодії між державними органами та бізнесом.

Також, на наш погляд, важливим є скасування або суттєве скорочення тих нормативних актів, що не мають реального економічного ефекту, але додають зайву складність в організації бізнесу. Тому, відмітимо, що запровадження методу «регуляторної гільйотини», коли відбувається систематичне очищення правової системи від застарілих або неефективних норм, може стати важливим інструментом у дерегулюванні підприємницької діяльності.

Разом з тим, податкова система є важливим елементом регуляторної політики, оскільки вона безпосередньо впливає на фінансове становище підприємств. Від високих податків, складних податкових декларацій та постійних змін в законодавстві підприємці часто відчують труднощі у веденні бізнесу.

В податковій сфері актуальним вбачається зниження корпоративного податку, спрощення системи оподаткування для малих підприємств дозволить створити більш сприятливі умови для розвитку бізнесу, зокрема для стартапів та малих підприємств. Часті зміни в податковому законодавстві створюють непередбачуваність для бізнесу, тому одним із важливих завдань є забезпечення стабільності податкових правил на довгострокову перспективу. Крім того, необхідно зменшити кількість податкових перевірок, зробивши їх більш прозорими і менш обтяжливими. Сучасні інформаційні технології можуть значно полегшити процес податкової звітності, знизити ризик помилок та зловживань, а також забезпечити своєчасне надходження податків до бюджету [65, с. 30].

Разом з тим, один з важливих аспектів регуляторної політики полягає у створенні інфраструктури підтримки бізнесу. Підприємці потребують не лише регуляторних змін, а й допомоги у вигляді консультацій, навчання, доступу до фінансування та інвестицій.

Таким чином, створення підприємницьких хабів, інкубаторів та акселераторів дасть можливість молодим підприємцям отримувати необхідну підтримку, знайти інвесторів, а також набуті важливі навички для розвитку власного бізнесу.

Розвиток мікрофінансування, венчурного капіталу та програм кредитування для малих і середніх підприємств допоможе вивести бізнес на новий рівень. Державна підтримка у вигляді субсидій, грантів та програм компенсації частини витрат може також бути ефективним інструментом у цьому напрямку [66, с. 41].

Звернімо також увагу, враховуючи досвід Сінгапуру, що забезпечення прав власності та захист інтелектуальної власності є необхідними умовами для створення стимулюючого середовища для підприємців. Система патентів, авторських прав, торгових марок та інших форм інтелектуальної власності повинна бути ефективною, прозорою та доступною. Тому, удосконалення патентного законодавства, розширення можливостей для захисту прав власників торгових марок та інших об'єктів інтелектуальної власності дозволить підприємцям більше інвестувати в інновації та нові технології. Надання правової підтримки та механізмів для ефективного вирішення спірних ситуацій, зокрема в питаннях корпоративних прав, запобіжить шахрайству та підвищить рівень довіри до бізнес-середовища [67, с. 111].

Враховуючи глобалізацію економіки, державна регуляторна політика повинна бути спрямована на інтеграцію національної економіки в міжнародні економічні процеси. Важливо впроваджувати кращі практики з інших країн, особливо в рамках міжнародних організацій, таких як Європейський Союз або Світова організація торгівлі. Реформа регуляторної політики повинна

враховувати принципи регулювання бізнесу в рамках таких об'єднань, як ЄС або Світова організація торгівлі. Це дозволить Україні (та іншим країнам) покращити конкурентоспроможність і створити більш сприятливі умови для підприємств на міжнародному ринку. При цьому, відмічаємо, що регулювання має відповідати міжнародним стандартам і правилам, зокрема в питаннях охорони праці, екології та безпеки, щоб забезпечити вихід на світові ринки [68, с. 38].

На нашу думку, удосконалення державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності з урахуванням досвіду Італії, Іспанії, Швеції, Польщі, Угорщини та Сінгапуру може значно покращити бізнес-клімат та сприяти сталому економічному розвитку. Тому для України безумовно, надзвичайно важливо використати позитивний досвід вищезазначених держав в сфері державного регулювання підприємницької діяльності.

Як вже було зазначено, Італія, Іспанія та Швеція використовують поступові стратегії регулювання, що передбачають детальне реформування національних систем для залучення інвестицій і підтримки підприємств. Тому для України досвід цих держав може бути використаний в контексті тривалої реформи.

Польща та Угорщина, реалізуючи швидкі зміни через радикальні реформи та дерегуляцію, досягли успіхів у створенні сприятливого середовища для бізнесу. Досвід цих держав можна використати в контексті швидких змін.

Сінгапур, у свою чергу, відомий своєю ефективною державною регуляцією, яка дозволяє досягти високих стандартів у бізнес-інфраструктурі та легкості ведення підприємницької діяльності.

Враховання цих підходів дозволяє Україні створювати більш конкурентоспроможне та стабільне середовище для підприємців, а тому використання досвіду Італії, Іспанії, Швеції, Польщі, Угорщини та Сінгапуру насправді є надзвичайно важливим.

Таким чином, удосконалення державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності є необхідною умовою для розвитку економіки. Дерегулювання, спрощення адміністративних процедур, зниження податкового навантаження, покращення інфраструктури підтримки бізнесу та захисту інтелектуальної власності – це лише частина з багатьох можливих напрямів реформ. Втілення цих заходів сприятиме економічному розвитку, залученню інвестицій та підвищенню конкурентоспроможності національних підприємств на світових ринках. Таким чином, удосконалення державної регуляторної політики є основою для сталого економічного зростання та процвітання підприємницької діяльності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в роботі досліджено державне регулювання в сфері підприємницької діяльності. В результаті проведеного дослідження зроблено наступні узагальнюючі висновки.

1. Державна регуляторна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, спрямована на формування, прийняття, впровадження та моніторинг регуляторних актів, з метою забезпечення прозорих, ефективних та економічно обґрунтованих умов здійснення господарської діяльності. Основною метою державної регуляторної політики є створення сприятливого правового середовища для розвитку підприємництва, забезпечення балансу інтересів держави, бізнесу та суспільства, а також зменшення надмірного втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання. Ця політика спрямована на вирішення конкретних соціально-економічних завдань, які виникають у зв'язку з актуальними потребами суспільства та необхідністю забезпечення економічної рівноваги та безпеки держави.

Нормативна база регуляторної політики держави у сфері підприємницької діяльності є складною та багаторівневою. Основу цієї системи становлять Конституція України, спеціальні закони, підзаконні акти Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, а також акти органів місцевого самоврядування. Основним нормативно-правовим актом, що визначає засади регуляторної політики в Україні, є Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». У цьому законі зазначається, що регуляторна політика реалізується шляхом прийняття та впровадження нормативно-правових актів, які мають безпосередній вплив на діяльність суб'єктів господарювання. Крім того, застосовуються положення Господарського кодексу України, Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», Закону України «Про дозвільну систему у сфері

господарської діяльності» та інших нормативних актів, що регулюють підприємницьку діяльність. Така система забезпечує правову визначеність, прозорість і передбачуваність умов ведення підприємницької діяльності, що сприяє розвитку національної економіки та підвищенню інвестиційної привабливості України.

2. Засоби державного регулювання господарської (підприємницької) діяльності – це сукупність організаційно-правових, економічних, адміністративних та інших методів і механізмів, за допомогою яких держава впливає на діяльність підприємств, організацій та інших суб'єктів господарювання для досягнення стратегічних цілей розвитку національної економіки, забезпечення економічної стабільності, конкурентоспроможності, захисту прав споживачів, екологічної безпеки та інших суспільних інтересів. Вони включають встановлення правових норм, нормативів і стандартів, організацію контролю за їх дотриманням, застосування фінансових, податкових та адміністративних інструментів, регулювання цін, тарифів, ліцензування та патентування певних видів діяльності, підтримку інноваційних процесів і надання пільг для розвитку пріоритетних галузей економіки.

Застосування таких засобів сприяє створенню умов для ефективного функціонування підприємництва, розвитку ринкових відносин, збереження соціальної стабільності, а також досягнення сталого економічного зростання в умовах глобалізації та інтернаціоналізації економічних процесів. Чинне законодавство, яке регулює засоби державного регулювання господарської діяльності, потребує вдосконалення.

У зв'язку з цим доцільним є уточнення ч. 2 ст. 12 ГК України шляхом встановлення більш повного та вичерпного переліку засобів державного регулювання господарської діяльності. Такий підхід сприятиме правовій визначеності та забезпечить більш чітке регулювання господарських відносин.

3. Принципи регуляторної політики – це основні настанови, ідеї та керівні положення, які лежать в основі здійснення державного регулювання господарської діяльності. Вони визначають загальні орієнтири для органів публічної адміністрації, що відповідають за прийняття нормативно-правових актів та здійснення інших заходів регулювання господарських відносин, і забезпечують їх відповідність цілям державної політики в сфері економіки. Принципи регуляторної політики формують основні правила для взаємодії між державними органами та суб'єктами господарювання, створюючи умови для розвитку підприємництва, захисту прав та інтересів громадян і забезпечення стабільності економічної системи.

Основними принципами регуляторної політики є доцільність, адекватність, ефективність, збалансованість, передбачуваність, прозорість та врахування громадської думки, верховенство права, законність, демократизм, гласність. Принципи регуляторної політики утворюють основу для реалізації єдиної, прозорої і ефективної регуляторної системи, яка не лише сприяє розвитку бізнесу, але й захищає інтереси споживачів та громадян. Вони забезпечують сприятливі умови для сталого розвитку економіки, створюючи баланс між потребами ринку та соціальними і політичними цілями держави.

Форми державної регуляторної політики у сфері господарювання – це різноманітні способи та методи, які держава використовує для здійснення контролю, регулювання та організації господарських відносин. Ці форми забезпечують реалізацію державної політики в економічній сфері і включають в себе як правові, так і організаційні заходи, які гарантують виконання законів та норм, сприяють розвитку підприємництва та підтримці стабільності економічної системи.

Формами державної регуляторної політики у сфері господарювання є планування, нормативно-правове регулювання, регуляторний акт, контроль, нагляд, координація, формування звітності, інформаційне забезпечення суб'єктів правовідносин, припинення правопорушень, відновлення прав та свобод суб'єктів господарювання і покарання винних осіб. Ці форми

взаємодії між державою та суб'єктами господарювання є важливими інструментами для досягнення балансу між розвитком підприємницької діяльності і забезпеченням належного контролю та стабільності в економічній сфері. Вони сприяють підтримці чесної конкуренції, захисту прав споживачів, створенню сприятливого бізнес-середовища та ефективному управлінню економічними процесами.

4. Фіскальні засоби державної підтримки господарюючих суб'єктів – це комплекс фінансових інструментів і механізмів, що використовуються державою для стимулювання розвитку підприємництва, залучення інвестицій, забезпечення стабільності економічного середовища та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Вони включають в себе різноманітні форми фінансової допомоги, зокрема податкові пільги, знижені ставки податків, бюджетні субсидії, пільгове кредитування, державні гарантії за кредитами, державні замовлення, а також створення спеціальних економічних зон чи інституцій, які мають на меті підтримку конкретних галузей або підприємств, що перебувають у стадії розвитку чи мають стратегічне значення для економіки країни.

Основною метою фіскальних засобів є створення сприятливих умов для бізнесу, зменшення фінансового навантаження на підприємців, підтримка інноваційних і інвестиційних ініціатив, а також забезпечення макроекономічної стабільності. Вони допомагають полегшити доступ до фінансових ресурсів для малого та середнього бізнесу, сприяють розвитку нових технологій і стимулюють створення нових робочих місць, що, в свою чергу, сприяє підвищенню рівня життя громадян.

5. Нефіскальні засоби підтримки суб'єктів господарювання – це заходи та інструменти, які держава використовує для надання допомоги підприємствам та організаціям безпосередньо через фінансові трансферти або непрямі механізми. Такі засоби не передбачають безпосереднього впливу на податкову систему або зміни в бюджетному процесі, натомість вони спрямовані на стимулювання економічної активності через інші форми

допомоги, такі як субсидії, дотації, гарантії, компенсації, а також різноманітні пільги і знижки для підприємств. Вони можуть реалізовуватися у вигляді прямих фінансових виплат, покриття витрат або ж у вигляді надання преференцій щодо умов кредитування, закупівель, а також компенсації збитків у разі форс-мажорних ситуацій або наявності економічних труднощів у певних секторах або підприємствах.

Нефіскальні засоби мають важливе значення для підтримки стабільності на ринку, забезпечення соціальних і економічних пріоритетів держави, а також для покращення конкурентоспроможності окремих підприємств чи галузей. Вони можуть використовуватися для стимулювання інвестицій у пріоритетні сектора, розвитку інфраструктури, забезпечення економічної стабільності в умовах кризи або нестабільності, підтримки інновацій та науково-дослідницької діяльності. Завдяки таким інструментам держава може зберігати контроль над важливими економічними процесами, не збільшуючи фіскальне навантаження на бізнес і не порушуючи ринкові принципи. Ці заходи мають на меті не лише підтримку підприємств, але й забезпечення досягнення загальнодержавних економічних, соціальних і екологічних цілей.

6. Аналізуючи досвід зарубіжних країн у сфері державного регулювання підприємницької діяльності, можна констатувати, що у світі існують два основні шляхи регуляторної політики: поступовий та швидкий.

Досвід Італії, Іспанії та Швеції свідчить про важливість поєднання поступових змін у регуляторній політиці з активним залученням іноземних інвестицій, підтримкою інновацій і технологічного розвитку, а також сприянням лібералізації ринку для забезпечення сталого розвитку підприємницької діяльності.

Досвід Польщі, Угорщини, Литви, Латвії та Естонії показує, що ключовими напрямками ефективною державної регуляторної політики є дерегулювання, зниження бюрократичних бар'єрів, стимулювання інвестицій і підтримка малого та середнього бізнесу. Впровадження сучасних

технологій, зокрема електронного урядування, значно спрощує взаємодію між бізнесом і державою, що сприяє розвитку підприємницької діяльності.

Досвід Сінгапуру в державному регулюванні підприємницької діяльності є прикладом для багатьох країн світу. Завдяки дерегулюванню, цифровізації та інноваційним стратегіям, країна змогла створити одне з найкращих середовищ для ведення бізнесу. Впровадження таких реформ дозволяє підприємствам ефективно працювати, скорочуючи витрати на бюрократичні процедури і створюючи умови для розвитку інновацій.

7. Удосконалення державної регуляторної політики в сфері підприємницької діяльності є необхідною умовою для розвитку економіки. Деретулювання, спрощення адміністративних процедур, зниження податкового навантаження, покращення інфраструктури підтримки бізнесу та захисту інтелектуальної власності – це лише частина з багатьох можливих напрямів реформ. Втілення цих заходів сприятиме економічному розвитку, залученню інвестицій та підвищенню конкурентоспроможності національних підприємств на світових ринках. Таким чином, удосконалення державної регуляторної політики є основою для сталого економічного зростання та процвітання підприємницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурий С. А. Антикризове управління та управлінські рішення проблеми підприємств малого бізнесу : монографія. С. Хмельницький : ТОВ «Тріада-М», 2006. 93 с.
2. Кравцова Т. М. Регуляторна політика держави в сфері господарської діяльності як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Право і Безпека*. 2006. Т. 5, № 5. С. 24-27.
3. Погрібняк М.А. Механізм державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; Класич. приват, ун-т. Запоріжжя, 2008. 20 с.
4. Кулик С.М. Державна регуляторна політика сприяння розвитку малого підприємництва : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02; Гуманіт. ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.». Запоріжжя, 2007. 20 с.
5. Занфіров В.А. Державне регулювання соціально-економічного розвитку регіону: автореф. дис.... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ. 2006. 20 с.
6. Ляшенко В.І. Регуляторна політика в Україні: методологія формування та режими реалізації в сфері малого підприємництва : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03; НАН України. Ін-т економіки промисловості. Донецьк, 2008. 32 с.
7. Колупаєва І.В. Державна регуляторна політика: сутність та принципи формування. *Проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 99-107.
8. Шевердіна О. В. Проблеми законодавчого забезпечення у сфері господарської діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. № 1, 2016. С. 144-147.
9. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 9, ст. 79.

10. Матвійчук Л.О. Концептуальні підходи до визначення сутності поняття «господарська діяльність підприємства». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 12(2). С. 14-18.

11. Клименко О. В. Адміністративно-правове забезпечення державної регуляторної політики у сфері господарювання: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07; Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. Київ, 2015. 227 с.

12. Кравцова Т. М. Адміністративно-правові засади здійснення державної регуляторної політики в сфері господарювання : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07; Національний ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 456 с.

13. Сучасні підходи і напрями розвитку публічного управління та адміністрування: підручник; за ред. д-ра наук з держ. управління, проф. В. Д. Бакуменка; ДБТУ. Харків: Майдан, 2022. 280 с.

14. Система публічного управління в умовах децентралізації влади : механізми горизонтальної взаємодії : монографія; за заг. ред. Л.Л. Приходченко. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. 332 с.

15. Малиновський В. Державне управління. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2015. 558 с.

16. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

17. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України* від 02.05.2003 2003 р., № 18, стаття 144.

18. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 23, ст.158.

19. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2005, № 48, ст.483.

20. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877-V. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2007, № 29, ст.389.

21. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*, 1984, додаток до № 51. Ст. 1122.

22. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112.

23. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2010, № 50-51, ст.572.

24. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. за ред. В. Галуцька. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.

25. Носков О.М. Державне регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах пандемії та воєнного стану. Проблеми сучасних трансформацій. *Серія: право, публічне управління та адміністрування. Електронне фахове видання*. № 7. 2023. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-12>. (дата звернення: 12.12.2024).

26. Господарський кодекс України : науково-практичний коментар : станом 1.11.2009 р. за ред. Д.М. Притика, І.В. Булгакова. Київ: Юстиніан, 2010. 1088 с.

27. Щербина В.С. Господарське право: підручник. 6-е вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 640 с.

28. Носков О.М. Проблеми регулювання та перспективи розвитку малого і середнього бізнесу в Україні: теоретичні аспекти. *Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління*. №1. 2023. С. 156-167.

29. Ануфрієва О.Л., Пальчевська Т.Г., Лагоцька Г.М. Підприємницька діяльність : навчальний посібник. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. 304 с.

30. Крупчан О.Д. Публічно-правове та приватно-правове регулювання підприємництва в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 3. С. 150-157.
31. Державна політика : підручник; ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін. Київ: НАДУ, 2014. 448 с.
32. Димидюк К. Д. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Верховенство права*. 2017. № 4. С. 227-231.
33. Кушнір О.В. Правове регулювання підприємницької діяльності та формування державної економічної політики. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. 2014. Вип. 2. С. 104-107.
34. Кочин В. В. Засоби державного регулювання господарської діяльності в умовах дерегулювання економіки України. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 2. С. 114-117.
35. Щербина В. Поняття та види засобів державного регулювання господарської діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. Вип. 94. С. 10-19.
36. Шпаков В.В. Правовий механізм державного регулювання : засоби, склад та система. *Економічна теорія та право*. 2015. № 4 (23). С. 188-198.
37. Грицаєнко Л.Р. Адміністративно-правові аспекти підприємницької діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07.; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Киї, 2001. 17 с.
38. Віннік С.О. Адміністративно-правові засади здійснення контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, Суми, 2020. 213 с.
39. Клименко О. В. Принципи адміністративно-правового забезпечення регуляторної діяльності публічної адміністрації у сфері господарювання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 133-137.
40. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.

41. Харківська К. В. Поняття та принципи державної політики регулювання господарської діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. Вип. 10-1(1). С. 221-225.
42. Гриньова В. М. Державне регулювання економіки : підручник. Київ: Знання, 2008. 398 с.
43. Битяк Ю. П. Адміністративне право України: підручник. Харків: Право, 2020. 392 с.
44. Михайліцька Н.Я., Яцик М.Р. Розвиток малого підприємництва в Україні у період воєнного стану: інструменти фінансової та кадрової безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2023. № 2. С. 45-54.
45. Сідельникова Л. П. Фіскальні інструменти державного регулювання господарської діяльності в умовах євроінтеграції. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 18. С. 187-191.
46. Бантон В. Д. Фіскальна політика та механізм її реалізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 21. С. 30-35.
47. Шабанов Р. Щодо поняття господарсько-правових засобів державного регулювання економіки за законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 84-88.
48. Ісаков М.Г. Основні засади адміністративно-правового забезпечення регулювання підприємництва в Україні. *Публічне право. Науково-практичний юридичний журнал*. 2012. №2 (6). С. 78-84.
49. Бадрак О. Поліпшення конкурентної позиції України засобами фіскальної політики. *Економіка України*. 2006. № 2. С. 13-19.
50. Вінник О. М. Засоби саморегулювання у відносинах державно-приватного партнерства. *Право та інновації*. 2014. № 1-2 (5-6). С. 12-20.
51. Петруненко Я. В. Поняття державної підтримки суб'єктів господарювання як засобу забезпечення ефективного використання

бюджетних коштів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 110-115.

52. Стельмащук А. М. Державне регулювання економіки : навчальний посібник. Тернопіль : ТАНГ, 2000. 315 с.

53. Мейш А., Шпильовий В. Державна політика стимулювання розвитку підприємництва в Україні: від класичного покращення бізнес-клімату до подолання викликів війни. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2022, № 6, Том 2. С. 202-208.

54. Задихайло Д. В. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2012. 465 с.

55. Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету: Наказ Міністерства фінансів України від 12.03.2012 № 333. *Офіційний вісник України* від 17.04.2012. 2012 р., № 27, стор. 78, стаття 1026.

56. Мироненко М. Необхідність державного регулювання економічного розвитку у сучасних умовах. *Збірник наукових праць*. 2012. Вип. 32. С. 433-440.

57. Савчук Є.Ю. Адміністративно-правове регулювання у сфері підприємництва в Україні на прикладі країн-членів ЄС. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 3/4 (27/28) 2015. С. 113-117.

58. Біла І. С., Салатюк Н. М. Світовий досвід державного регулювання підприємництва. *Проблеми економіки*. № 1. 2014. С. 26-30.

59. Чечель О. Основні стратегічні пріоритети інноваційного складника економічної політики держави. *Економіка та держава*. 2011. №1. С. 118-120.

60. Савченко В. Ф., Долгополов, М. Г. Сінгапурські уроки економічного зростання. *Науковий вісник Полісся*, 2016. № 4. С. 5-13.

61. Луць Л. А. Загальна теорія держави і права: навчально-методичний посібник. Київ: Атіка, 2007. 412 с.

62. Реформа дерегулювання в Україні: втрачені можливості : аналіт. звіт; За заг. ред. О.В. Літвінова. Дніпропетровськ : МОНОЛІТ, 2012. 96 с.
63. Сергійко О. В. До питання дерегулювання підприємницької діяльності. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 16. С. 145-149.
64. Мельник В.В. Державне регулювання господарської діяльності в умовах сучасної економічної політики України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 23. С. 88-90.
65. Ляпін Д.В., Серeda М.Л. Нові можливості регуляторної політики (для бізнес-асоціацій та неурядових організацій). Київ : USAID ЛЕВ. 2015. 72 с.
66. Гончаренко О. Державне регулювання та саморегулювання господарської діяльності: пошук балансу. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 3. С. 40-45.
67. Yew Lee Kuan. *One Man's View of the World*. Singapore : Straits Times Press, 2013. 348 p.
68. Єрохін С. А. Технологічні уклади, динаміка цивілізаційних структур та економічна перспектива України. *Економічний часопис-XXI*. 2006. № 1-2. С. 37-43.